

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA

AGNĖ PACHALKAITĖ
Teisės ir valdymo studijų programa

**VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ VYKDYMO PRINCIPAI. LYGIATEISIŠKUMO,
NEDISKRIMINAVIMO, SKAIDRUMO, KONFIDENCIALUMO, VIEŠŪJŲ IR PRIVAČIŲ
INTERESŲ DERINIMO PRINCIPAI VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE. BENDRŪJŲ IR
ŠAKINIŲ TEISĖS PRINCIPŲ GALIOJIMAS VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ TEISĖJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – lekt. V. Kurpuvesas
Konsultantas – dr. V. Šulija

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ IR TEISĖS PRINCIPŲ BENDROJI CHARAKTERISTIKA	7
1.1. <i>Viešųjų pirkimų samprata</i>	7
1.1.1 <i>Viešųjų pirkimų valstybinis reguliavimas</i>	9
1.1.2 <i>Viešųjų pirkimų reglamentavimo raida Lietuvoje ir Europos Sąjungoje</i>	12
1.2. <i>Teisės principų samprata</i>	15
1.3. <i>Viešųjų pirkimų institutas. Bendrieji, šakiniai ir tarpšakiniai principai būdingi viešiesiems pirkimams</i>	19
2. VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ VYKDYMO PRINCIPAI	23
2.1. <i>Lygiateisiškumo principas vykdant viešuosius pirkimus</i>	26
2.2. <i>Abipusio pripažinimo principas vykdant viešuosius pirkimus</i>	31
2.3. <i>Nediskriminavimo principas vykdant viešuosius pirkimus</i>	34
2.4. <i>Skaidrumo ir konfidencialumo principai vykdant viešuosius pirkimus</i>	40
2.5. <i>Proporcingumo principas vykdant viešuosius pirkimus</i>	46
2.6. <i>Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principas vykdant viešuosius pirkimus</i>	49
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS	58
SANTRAUKA	65
SUMMARY	66

IVADAS

Daugelyje šalių valstybė yra didžiausia rinkos vartotoja. Siekiant laiku ir efektyviai teikti šalies gyventojams paslaugas, pasinaudojant įprastinėmis, administracinėmis, sprendimus priimančiomis ir ekonominėmis struktūromis yra vykdomi viešieji pirkimai. Tai svarbi visuomeninio ir ekonominio gyvenimo dalis. Rinkos ekonomikos šalyse, tame tarpe ir Lietuvoje, viešieji pirkimai ekonomine išraiška sudaro didelę bendrojo vidaus produkto dalį. Jiems naudojamos valstybės, savivaldybių biudžetų lėšos. Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – viešųjų pirkimų tarnyba) duomenimis 2005 m. bendroji pirkimų vertė siekė 5,5 milijardo litų. Valstybės valdžios, savivaldos institucijoms bei kitoms perkančiosios organizacijoms suteikti platūs diskreciniai įgaliojimai – veiksmų ir sprendimų pasirinkimo laisvė. Vykdydamos viešuosius pirkimus įstatymo nustatyta tvarka šios organizacijos įsigyja prekių, paslaugų ar darbų, kurie yra reikalingi jų uždaviniams ar funkcijoms atlikti.

Labai didelę reikšmę vykdant viešuosius pirkimus turi viešasis interesas. Komercine, pramonine veikla besiverčiantiems tiekėjams, paslaugų ar prekių pardavėjams yra naudinga laimėti tokį konkursą ir sudaryti sutartį. Perkančioji organizacija bei pasiūlymus pateikę asmenys yra konkrečios prekių ar paslaugų pirkimo – pardavimo sutarties potencialios šalys, dėl šios priežasties visiems tiekėjams turi būti sudaromos lygios teisės dalyvauti pirkimo procedūrose, jų atžvilgiu negali būti taikomi dvigubi reikalavimų standartai, pirkimų procedūros turi būti viešos, privalo būti išlaikytas proporcingumas tarp pirkimo objekto ir pirkimo sąlygų bei pripažįstami kitų valstybių narių dokumentai.

Siekiant apsaugoti viešąjį interesą vykdant viešuosius pirkimus yra svarbu užtikrinti realią konkurenciją rinkoje, teisės normų aiškumą, teisės aktų stabilumą, bei pamatinių nuostatų - teisės principų tinkamą taikymą.

Anksčiau pateikti faktai bei pakankamai nedidelė viešųjų pirkimų reguliavimo patirtis Lietuvoje, sukaupta per santykinai neilgą nepriklausomybės laikotarpį sąlygoja šio darbo **aktualumą**. Iki šiol viešųjų pirkimų vykdymo principų teorinis pagrindimas bei išsamus tyrimas Lietuvoje nebuvo atliktas. Literatūros, kurioje būtų tiesiogiai nagrinėjami viešųjų pirkimų vykdymo principai nėra, pakankamai nedaug galima surasti analitinės ir mokslinės, metodinės medžiagos viešųjų pirkimų tematika.

Galima įvardinti šias pagrindines su viešųjų pirkimų vykdymo principais susijusias **problemas**:

1) Dažna teisės aktų reglamentuojančių viešųjų pirkimų vykdymą kaita.

Teisės principai kyla iš visuomenės lūkesčių ir interesų. Tai teisę stabilizuojantis faktorius, nustatantis pagrindines jos raidos kryptis, dėl to teisės principai neturėtų būti įstatymų leidėjo ignoruojami. Tuo tarpu, Lietuvoje yra būdinga dažna teisės aktų, reglamentuojančių viešųjų pirkimų vykdymą, kaita. Nauja Viešųjų pirkimų įstatymo redakcija vidutiniškai buvo priimama kas trejus metus, priimta daug poįstatyminio pobūdžio teisės aktų, kurie buvo dažnai keičiami ir papildomi. Dažni pokyčiai negali garantuoti stabilumo šioje svarbioje valstybinio reguliavimo srityje. Dėl šių priežasčių viešųjų pirkimų vykdymo principų nustatymo klausimas yra esminis, siekiant parodyti bendrą jų vykdymo aplinką ir plėtros tendencijas.

2) Teisės principų, kaip teisės šaltinių taikymas vykdant viešuosius pirkimus.

Teisės principai turi didelę reikšmę įvairiose teisės šakose, jie – pagrindinės vadovaujančios idėjos, teisės šakos formulavimo ir funkcionavimo pagrindas. Siekiant išvengti piktnaudžiavimo ir mokesčių mokėtojų lėšų švaistymo viešieji pirkimai yra griežtai reglamentuojami. Tačiau neįmanoma teisiškai numatyti ir suregulamentuoti visų galimų situacijų. Viešieji pirkimai ne visada vykdomi teisės aktų numatyta tvarka, neretai nuklystama ir nuo fundamentaliųjų jų vykdymo principų. Būtent dėl šių priežasčių egzistuoja poreikis nustatyti teisės principų vietą viešųjų pirkimų teisės kontekste.

Pagrindinės šio darbo sąvokos:

Viešasis pirkimas – tai terminas, reiškiantis darbų, prekių ir paslaugų pirkimą, kurį atlieka centrinės, regioninės arba vietinės valdžios institucijos, valstybinės įstaigos, o transporto, telekomunikacijų, energetikos ir vandens tiekimo sektoriuose – įmonės, veikiančios pagal specialiąsias ar išimtinės teises.

Viešojo pirkimo sutartis – siekiant ekonominės naudos vieno ar kelių ūkio subjektų ir vienos ar kelių perkančiųjų organizacijų raštu sudaryta sutartis, kurios dalykas yra darbų, paslaugų atlikimas ar prekių pirkimas.

Perkančiosios organizacijos – viešuosius pirkimus vykdančios valstybės ar savivaldybės valdymo institucijos, kiti privatūs ar vieši juridiniai asmenys bei šių asmenų ar institucijų asociacijos, kurių veiklą reglamentuoja viešoji teisė.

Tiekėjas – (prekių tiekėjas, paslaugų tiekėjas, rangovas) – bet kuris ūkio subjektas, fizinis asmuo, privatus juridinis asmuo, viešasis juridinis asmuo ar šių asmenų grupė, galintis pasiūlyti ar siūlantis prekes, paslaugas ar darbus.

Viešųjų pirkimų principai – pagrindinės, fundamentalios idėjos ir teiginiai, kuriais vadovaujantis yra plėtojamos teisės normos, reglamentuojančios viešuosius pirkimus, bei vykdomi viešieji pirkimai.

Šio darbo **tikslas**: išanalizuoti viešųjų pirkimų vykdymo principus, įvertinti teisės principų veiksmingumą bei jų reikšmę vykdant viešuosius pirkimus.

Darbo tikslui įgyvendinti keliami šie **uždaviniai**:

- 1) pateikti viešųjų pirkimų vykdymo principų sampratą;
- 2) nustatyti kokie pagrindiniai viešųjų pirkimų vykdymo principai yra įtvirtinti juos reglamentuojančiuose teisės aktuose;
- 3) nustatyti kokios priemonės yra nustatytos įstatymų leidėjo siekiant užtikrinti pagrindinių viešųjų pirkimų tinkamo vykdymo laikymąsi;
- 4) pateikti pasiūlymus viešųjų pirkimų vykdymo principų efektyvumo padidinimui.

Tyrimo **objektas** – viešųjų pirkimų vykdymo principai.

Tyrimo **dalykas** – viešųjų pirkimų vykdymo principai viešuosius pirkimus reglamentuojančiuose teisės aktuose, jų veikimą užtikrinančių priemonių efektyvumas, pakankamumas.

Pradedant tyrimą formuojamos šios **hipotezės**:

- 1) dabartinis viešųjų pirkimų reglamentavimas skatina konkurenciją ir tarptautinę prekybą;
- 2) įstatymo leidėjo numatytos priemonės yra nepakankamos siekiant užtikrinti efektyvų viešųjų pirkimų vykdymo principų laikymąsi praktikoje.

Tiriant baigiamojo darbo dalyką ir siekiant darbo tikslo bus taikomi šie **tyrimo metodai**:

- Dokumentų analizės metodas – taikomas analizuojant viešuosius pirkimus reglamentuojančius teisės aktus bei teismų praktiką;
- Lyginamasis metodas – lyginama viešųjų pirkimų vykdymo principų samprata bei klasifikacija Lietuvos bei Europos Sąjungos teisės aktuose;
- Loginis tyrimo metodas taikomas viso darbo metu analizuojant viešuosius pirkimus reglamentuojančius teisės aktus, teismų praktiką, formuojant išvadas ir pasiūlymus;
- Apibendrinimo metodas – taikomas pasinaudojant kitais tyrimų metodais gautų rezultatų apibendrinimui.

Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, du skyriai (viešųjų pirkimų ir teisės principų bendroji charakteristika, viešųjų pirkimų vykdymo principai), teorinės bei empirinės analizės pagrindu

suformuluotos išvados ir rekomendacijos. Darbo pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros sąrašas bei darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

Šiame darbe, siekiant atlikti detalią viešųjų pirkimų vykdymo principų analizę, bus tiriama mokslinė literatūra, nagrinėjami viešuosius pirkimus reglamentuojantys Lietuvos bei su jais susiję Europos Sąjungos teisės aktai, remiamasi teismų praktika, Viešųjų pirkimų tarnybos leidžiamais biuleteniais, įvairių autorių moksliniais darbais. Autorės nuomone, darbas turėtų būti įdomus ir naudingas tiek teisininkams, tiek viešųjų pirkimų specialistams, tiek kiekvienam studijuojančiam ar besidominčiam viešųjų pirkimų klausimais.

1. VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ IR TEISĖS PRINCIPŲ BENDROJI CHARAKTERISTIKA

Norint tinkamai išanalizuoti viešųjų pirkimų vykdymo principus, įvertinti teisės principų reikšmę viešųjų pirkimų vykdymui bei jų veiksmingumą yra svarbu išsiaiškinti viešųjų pirkimų vykdymo bei teisės principų sampratą. Taipogi nemažiau svarbu yra atskleisti, koks vaidmuo tenka valstybei reguliuojant viešuosius pirkimus, kokia yra jų teisinio reglamentavimo raida Lietuvoje bei kokiais teisės aktais yra privalu vadovaujantis vykdant viešuosius pirkimus, nustatyti, kokių tikslų yra siekiama viešaisiais pirkimais ir kokia funkcija juos vykdant tenka bendriesiems ir šakiniams teisės principams.

1.1. Viešųjų pirkimų samprata

Daugelyje šalių valstybė yra didžiausia rinkos vartotoja. Siekiant patenkinti įvairių prekių, paslaugų ir darbų poreikius bendradarbiaujama su tiekėjais. Teikėjų ir valstybės bendradarbiavimas, siekiant patenkinti anksčiau minėtus poreikius yra įgyvendinamas vykdant viešuosius pirkimus. Viešieji pirkimai tai svarbi visuomeninio ir ekonominio gyvenimo dalis, tai komercinė operacija - tam tikra, įstatymais numatyta tvarka, pagal kurią atliekamai prekių paslaugų ir darbų pirkimai. Pastarieji paprastai yra finansuojami valstybės lėšomis ir sudaro valstybės išlaidų dalį investicijoms arba periodinėms prekėms. Šiuo metu viešieji pirkimai sudaro žymią Lietuvos visuomeninio, ūkinio gyvenimo dalį.¹ Kasmet viešiesiems pirkimams pasaulyje yra panaudojama apie 30 procentų nacionalinių lėšų. Tai dideli pinigai kurie turi būti išleisti tikslingai ir racionaliai. Siekiant laiku ir efektyviai teikti šalies gyventojams paslaugas pirkimai yra vykdomi pasinaudojant įprastinėmis teisinėmis, administracinėmis, sprendimus priimančiomis ir ekonominėmis struktūromis.

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme pateikiamas sąvokos viešieji pirkimai apibrėžimas, tai – perkančiosios organizacijos atliekamas ir šiuo įstatymu reglamentuojamas prekių, paslaugų ar darbų pirkimas, kurio tikslas – sudaryti viešojo pirkimo – pardavimo sutartį. Išskiriami viešieji darbų, paslaugų bei prekių pirkimai.² Tuo tarpu Europos Sąjungos viešuosius pirkimus reglamentuojančiose direktyvose negalima išskirti bendro viešųjų pirkimų apibrėžimo.³ Šiose

¹ Vaičiulis R. Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos dešimtmetis // Viešųjų pirkimų prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2006. Nr. 4(21). P.2

² Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

³ Council Directive 92/50/EEC relating to the coordination of procedures for the award of public service contracts // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direkt5.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

direktyvose paprastai apibrėžiama kiekvienos rūšies (prekių, paslaugų ar darbų) viešųjų pirkimų sutarties bei viešojo pirkimo subjektai – perkančioji organizacija, dalyvis, kandidatas. Europos Sąjungos enciklopediniame žinyne viešieji pirkimai apibrėžiami, kaip valstybės institucijų ir agentūrų perkamos prekės ir paslaugos.⁴ Šis viešųjų pirkimų apibūdinimas nėra visiškai teisingas. Viešųjų pirkimo objekto skirstymas į rūšis yra ganėtinai reikšmingas reguliuojant viešuosius pirkimus. Viešųjų pirkimų reguliavimo sritis apima prekių, paslaugų ir darbų pirkimą.

Viešasis pirkimas – tai terminas, reiškiantis darbų, prekių ir paslaugų pirkimą, kurį atlieka centrinės, regioninės arba vietinės valdžios institucijos, valstybinės įstaigos, o transporto, telekomunikacijų, energetikos ir vandens tiekimo sektoriuose – įmonės, veikiančios pagal specialiąsias ar išimtinės teises.⁵ Pasak S. Arrowsmith viešųjų pirkimų teisės reguliavimo sritis apima ne tik „viešųjų“ juridinių asmenų pirkimus, bet ir komunalines paslaugas teikiančių įmonių, kurios gali priklausyti privačiam sektoriui, pirkimus. Priežastis aiški – ir šiame sektoriuje būtina atvira rinka Europos Sąjungoje.⁶

Viešuosius pirkimus vykdančios organizacijos yra vadinamos perkančiosiomis organizacijomis. Bendriausia prasme, vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymu⁷, galima išskirti dvi šių organizacijų grupes:

- 1) Tradicinės valstybės ar savivaldybės valdymo institucijos, kiti privatūs ar vieši juridiniai asmenys bei šių asmenų ar institucijų asociacijos (būdingi požymiai: visa ar tam tikra veiklos dalis skirta viešiesiems interesams, kurie yra nekomercinio ar nepramoninio požiūrio);
- 2) Komunalinio sektoriaus įmonės - vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto srityje veikiančios perkančiosios organizacijos.

Tarybos 1993 m. birželio 14 d. Direktyva 93/36/EEB „Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/cbin/eu/pres2?Condition1=31532&Condition2=viešuju+pirkimu>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

Tarybos 1993 m. birželio 14 d. direktyva 93/37/EEB „Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=32673&Condition2=viešuju+pirkimu>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

Tarybos 1993 m. birželio 14 d. direktyva 93/38/EEB „Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=32674&Condition2=viešuju+pirkimu>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

⁴ Griekinis R., Maniokas K., Martikonis R. ir kt. red. Vitkus G. Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.325.

⁵ Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999. P.340.

⁶ Arrowsmith S. The Law of Public and Utilities Procurement. London: Sweet&Maxwell, 1996. P.1.

⁷ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

Viešųjų pirkimų vykdyme taipogi dalyvauja šie asmenys:

- Tiekėjas – (prekių tiekėjas, paslaugų tiekėjas, rangovas) – bet kuris ūkio subjektas, fizinis asmuo, privatus juridinis asmuo, viešasis juridinis asmuo ar šių asmenų grupė – galintis pasiūlyti ar siūlantis prekes, paslaugas ar darbus;
- Dalyvis – tiekėjas, kuris pateikė pasiūlymą;
- Kandidatas – tiekėjas, kuris siekia gauti pakvietimą dalyvauti ribotame konkurse.⁸

Tikslų ir detalių viešųjų pirkimų klausimų reglamentavimą nulemia tai, kad pirkimai yra skirti viešiesiems interesams užtikrinti, tam naudojamos valstybės, savivaldybės biudžetų lėšos, todėl komercinė, pramoninė veikla besiverčiantiems tiekėjams, paslaugų ar prekių pardavėjams yra naudinga laimėti tokį konkursą ir sudaryti sutartį. Minėtus ypatumus nulemia ir tai, kad visi pateikę pasiūlymus asmenys yra konkrečios prekių ar paslaugų pirkimo – pardavimo sutarties potencialios šalys, todėl visiems tiekėjams turi būti sudarytos lygios teisės dalyvauti pirkimų procedūrose, jų atžvilgiu negali būti taikomi dvigubi reikalavimų standartai, pirkimo procedūros turi būti viešos, išlaikytas proporcingumas tarp pirkimo objekto ir pirkimo sąlygų bei kitų valstybių narių dokumentų pripažinimas, o tai reiškia, kad perkančiosios organizacijos, siekdamos tinkamai vykdyti viešuosius pirkimus, privalo vadovautis Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtintais viešojo pirkimo principais tam, kad užtikrintų tinkamą Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatų įgyvendinimą.

1.1.1 Viešųjų pirkimų valstybinis reguliavimas

Viešasis pirkimas tai rinkos sąlygomis vykdoma operacija, kai sprendimą priima rinka, maksimaliai pasinaudodama konkurencijos tarp visų rinkoje veikiančių prekių, darbų ar paslaugų tiekėjų privalumais. Viešiesiems pirkimams yra būdingas valstybinis reguliavimas. Žodį „reguliavimas“ galima apibrėžti, kaip procesą, kurio metu suderinamos ir nustatomos tam tikros taisyklės (reikalavimai), nustatytos taisyklės (reikalavimai) pripažįstamos ir vykdomos, atliekama šių taisyklių (reikalavimų) vykdymo kontrolė. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio antroje bei tračioje dalyse yra įtvirtinta nuostata, jog valstybė remia visuomenei naudingas ūkines pastangas ir iniciatyvą. Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei.⁹ Valstybė – visos visuomenės politinė organizacija, užtikrinanti jos vienybę ir vientisumą, tvarkanti visuomenės reikalus, suverenia viešąja valdžia suteikianti teisei bendrai privalomą reikšmę, garantuojanti piliečių teises, laisves, teisėtumą ir teisėtvarką.¹⁰ Valstybei tenka pats svarbiausias

⁸ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. 2 str.

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953. 46 str.

¹⁰ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2004. P.633.

vaidmuo atliekant reikšmingos ekonominio ir visuomeninio gyvenimo dalies – viešųjų pirkimų – reguliavimą. Dėka viešųjų pirkimų atsiranda galimybė veikti rinkos santykius ar net juos iškreipti.

Valstybinis reguliavimas yra svarbi valstybės funkcija, kuri įgyvendinama per valstybės valdžios institucijas. Valstybinis reguliavimas tai vienas iš valstybinio viešojo valdymo elementų, viena iš jo funkcijų.¹¹ Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo būtinumą nulemia:

1. politinių ir ekonominių valstybės tikslų įgyvendinimas;
2. vieningos ir nuoseklios viešųjų pirkimų politikos formavimas;
3. pirkimo procedūrų skaidrumo svarba;
4. viešojo intereso apsauga;
5. ekonomiško ir racionalaus lėšų panaudojimo poreikis;
6. konkurencijos rinkoje skatinimo poreikis.

Įgyvendinant viešųjų pirkimų reguliavimą pagrindinį vaidmenį atlieka valstybės atstovaujamosios ir vykdomosios valdžios institucijos. Viešųjų pirkimų reguliavimo politiką formuoja, nustato jos pagrindinius įgyvendinimo principus bei viešuosius pirkimus reglamentuojančius įstatymus priima Lietuvos Respublikos seimas. R. Ambrazevičienė terminą „Viešųjų pirkimų politika“ apibūdina, kaip vieną pagrindinių viešųjų pirkimų sistemos elementų, lemiantį viešuosius pirkimus reglamentuojančių aktų turinį ir šių aktų įgyvendinimą.¹² Tai viešųjų pirkimų srities koncepcija, principai, tikslai. Viešųjų pirkimų politiką įgyvendina, įstatymų įgyvendinimui reikalingus aktus priima Lietuvos vykdomosios valdžios institucijos. Steigiamojo pobūdžio funkcijos tenka Lietuvos Respublikos vyriausybei. Ji, vykdydama Seimo nutarimą¹³ 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. 1473¹⁴ įsteigė „Viešųjų pirkimų tarnybą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės“ (toliau – viešųjų pirkimų tarnyba) – pagrindinę, viešųjų pirkimų reguliavimą vykdančią instituciją. Viešųjų pirkimų tarnyba koordinuoja viešuosius pirkimus bei prižiūri kaip juos vykdančią yra laikomasi įstatymų ir poįstatyminių aktų reikalavimų, kontroliuoti, ar perkančiosios organizacijos sprendimas dėl viešojo pirkimo pakankamai pagrįstas, ar jis priimtas laikantis Viešojo pirkimo įstatyme numatytos tvarkos, nagrinėti tiekėjų (rangovų) skundus.¹⁵ Ši tarnyba rengia ir

¹¹ Козлов Ю.А. Административное право. Москва: Юрист, 2000.С.37.

¹² Ambrazevičienė R. Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje // Jurisprudencija. 2004, Nr. 59(51). P.105.

¹³ Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. rugpjūčio 13 d. nutarimas Nr. I-1492 “Dėl viešojo pirkimo įstatymo įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2001.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1473 “Dėl viešojo pirkimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsteigimo“ // Valstybės žinios. 1996, Nr.125-2918.

¹⁵ Lietuvos vyriausio administracinio teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutartis c.b. Jurevičius G., Raslavičius R., Kiaunė Š., Kiaunienė A., Tuleikis L., Balčytis G. v Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. Administracinė byla Nr. 3A -221-2000 // <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=admprakt>; prisijungimo laikas: 2006-10-14.

teikia tvirtinti Vyriausybei bei pati priima viešuosius pirkimus reglamentuojančius teisės aktus savo kompetencijos ribose. Viešųjų pirkimų tarnybos strateginis tikslas – tobulinti viešųjų pirkimų sistemą, siekti viešiesiems pirkimams sudaryti palankią teisinę ir ekonominę aplinką, užtikrinančią laisvą prekių, paslaugų, darbo jėgos ir kapitalo judėjimą, racionalų ir efektyvų lėšų panaudojimą. Viešųjų pirkimų tarnyba savo veiklą organizuoja vadovaujantis Vyriausybės aprobuotais ir viešais skelbimais strateginiais veiklos planais.¹⁶

Viešųjų pirkimų vykdymo teisėtumą užtikrina Specialiųjų tyrimų tarnyba bei Valstybės kontrolė. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos misija saugoti ir ginti Lietuvos Respublikos valstybę ir kiekvieną asmenį nuo korupcijos.¹⁷ Specialiųjų tyrimų tarnyba rengia ir taiko korupcijos prevencijos priemones. Siekiant korupcijos prevencijos veiksmingumo Specialioji tyrimų tarnyba vertina viešuosius pirkimus reglamentuojančius teisės aktus ir jų projektus antikorpuciniu požiūriu, teikia pasiūlymus dėl jų tobulinimo. Vykdamas operatyvinę veiklą ir ikitiesminį tyrimą atskleidžiama nemažai korupcinio pobūdžio nusikalstamų veiklų. Ši tarnyba vykdydama savo funkcijas kartu atlieka ir viešųjų pirkimų vykdymo kontrolę. Nustatydamas ir tirdamas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veiklas ji išaiškina į korupciją viešuosiuose pirkimuose įsitraukusius asmenis, rengdamas ir įgyvendindamas korupcijos prevencijos priemones siekia sumažinti nesąžiningų viešųjų pirkimų skaičių.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė – aukščiausioji valstybinio audito institucija. Vienas iš pagrindinių jos uždavinių – prižiūrėti ar teisėtai ir efektyviai valdomas ir naudojamas valstybės turtas ir kaip vykdomas valstybės biudžetas.¹⁸ Kadangi vykdamas viešuosius pirkimus yra naudojamos valstybės, savivaldybių, Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos šie pirkimai patenka į Valstybės kontrolės veiklos sritį.

Apibendrinant galima dar kartą pabrėžti, jog viešuosius pirkimus reguliuoja valstybė. Tai ji atlieka reglamentuodama, sukurdamas sistemą institucijų bei suteikdamas joms specialius įgaliojimus, nustatydamas šios srities reguliavimo gaires. Pagrindinis vaidmuo vykdamas viešųjų pirkimų priežiūrą ir kontrolę tenka Viešųjų pirkimų tarnybai. Kitoms institucijoms – tai tik viena iš veiklos sričių. Valstybės institucijų veikla siekiama užtikrinti viešųjų pirkimų teisėtumą, sulaukyti viešuosiuose pirkimuose dalyvaujančius asmenis nuo pažeidimų o padarytus pažeidimus išaiškinti. Viešųjų

¹⁶ Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-2007 metų strateginis veiklos planas // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/1aforma.doc>; prisijungimo laikas 2006-07-10.

¹⁷ Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos veiklos strategija iki 2010 metų // http://www.stt.lt/?lang=lt&sub_id=2; prisijungimo laikas: 2006-10-02.

¹⁸ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 112-4070.

pirkimų valstybinis reguliavimas yra būtinas siekiant, kad perkančiųjų organizacijų vykdomi viešieji pirkimai būtų efektyvūs ekonominiu, konkurenciniu, pažeidimų prevencijos ir kitais požiūriais.

1.1.2 Viešųjų pirkimų reglamentavimo raida Lietuvoje ir Europos Sąjungoje

Viešieji pirkimai skiriasi nuo valstybės užsakymų sistemos, kuri buvo paplitusi planinės ekonomikos šalyse (ši sistema Lietuvoje veikė sovietinės okupacijos metais (1940-1991)). Anksčiau Lietuvoje, kaip ir kitose planinės ekonomikos šalyse, taikyta valstybės užsakymų sistema buvo monopolistinės, centralizuotos planinės ekonomikos, kurios sąlygomis kainas ir rezultatus lėmė centrinė valdžia, sudėtinė dalis. Atkūrus nepriklausomybę ir pradėjus formuoti laisvajai rinkai Lietuvoje pradėjo formotis šiuolaikinis viešųjų pirkimų reguliavimas.

Atsižvelgiant į tam tikrų laikotarpių ypatumus galima išskirti tris viešųjų pirkimų raidos Lietuvoje etapus:

1) Pirmasis etapas trukęs nuo 1992 m. iki 1997 m.. Šis laikotarpis, kaip ir visa šiuolaikinių viešųjų pirkimų raida Lietuvoje prasidėjo 1992 m. gegužės 15 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybei priėmus nutarimą Nr. 355¹⁹, kuriuo buvo nustatyta prekių, paslaugų įsigijimo tvarka biudžetinėse įstaigose. Šioje tvarkoje buvo pasirinkta mažiausių kainų politika, t.y. pripažinta, kad pirkimų rezultatai geriausi tada, kai įsigyjamas pigiausias gaminys.²⁰ 1992 m. birželio 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu Nr. 444 patvirtino Valstybinio užsakymo konkurso, Valstybinio užsakymo sutarties nuostatus ir Valstybinio užsakymo įsipareigojimų nevykdymo nuostolių įvertinimo metodiką, o 1995 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 510 Vyriausybė patvirtino Valstybinio pirkimo laikinąsias taisykles.²¹

2) Antrojo etapo trukusio nuo 1997 m. iki 2003 m. pradžia laikytina pirmojo viešuosius pirkimus reglamentuojančio įstatymo priėmimas 1996 m. rugpjūčio 13 d., įsigaliojusio nuo 1997 m. sausio 1 d.²² Tai buvo lūžis viešųjų pirkimų reglamentavime - tai ypatingo valstybės dėmesio viešiesiems pirkimams pradžia. Tuo metu dar nebuvo visuotinai siekiama harmonizuoti Lietuvos ir Europos Sąjungos teisę, įstatymu buvo realizuojamas UNICITRAL viešųjų pirkimų modelis.²³ Siekiant suderinti Lietuvos viešuosius pirkimus reglamentuojančias teisės aktų nuostatas su Europos Sąjungos direktyvomis parengta nauja – antroji – Viešųjų pirkimų įstatymo redakcija. Šiuo įstatymu

¹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 355 “Dėl prekių (paslaugų) įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose“ // Valstybės žinios. 1992, Nr. 20-604

²⁰ Ambrazevičienė R. Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje // Jurisprudencija. 2004, Nr. 59(51). P.107.

²¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. balandžio 12 d. nutarimas Nr. 510 “Dėl valstybinio pirkimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 1995, Nr.33-778.

²² Lietuvos Respublikos viešojo pirkimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000.

²³ Jakštas V. Viešųjų pirkimų reglamentavimo naujovės // Viešieji pirkimai: viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2005. Nr.4(17). P.1.

sureglamentuoti ir nacionaliniai pirkimai (ir tie, kurių vertės mažesnės už direktyvose nustatytas vertės ribas), pradėta vadovautis lygiateisiškumo, nediskriminavimo ir viešumo principais.²⁴

3) Trečiasis etapas prasidėjo 2002 m. gruodžio 3 d. priėmus ir nuo 2003 m. kovo 1 d. įsigaliojus trečiajai Viešųjų pirkimų redakcijai. Anot V. Jakšto ši įstatymo redakcija jau atitiko visus Europos sąjungos direktyvose nustatytus reikalavimus.²⁵ Ja buvo siekiama sudaryti palankias sąlygas konkurencijai bei tobulinti viešųjų pirkimų sistemą – šalinti išryškėjusius teisinio reglamentavimo trūkumus ir spręsti susikaupusias viešųjų pirkimų problemas: nepakankamą viešųjų pirkimų efektyvumą, korupcijos problemas, nelanksčias pirkimų procedūras, ilgus terminus.²⁶

2005 m. gruodžio 22 d. buvo priimtas, o 2006 m. sausio 31 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas, kuriuo perkančiosios organizacijos vykdydamos viešuosius pirkimus privalo vadovautis ir dabar. Šios viešųjų pirkimų įstatymo redakcijos išleidimą įtakojo poreikis prisitaikyti prie pasikeitusių ūkinės ir visuomeninės veiklos sąlygų tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungoje, konkurencijos skatinimo ir rinkos plėtros svarba bei poreikis atlikti Lietuvos viešųjų pirkimų teisės derinimą su naujais Europos Sąjungos reikalavimais. Ketvirtąją įstatymo redakcija siekiama įtvirtinti naujas priemones, ribojančias viešųjų pirkimų pažeidimus bei įtvirtinti lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principus.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare pradėtas intensyvus teisės harmonizavimo ir unififikavimo procesas. Pirminiame teisės akte – Europos bendrijos steigimo sutartyje²⁷ nuostatos, apibrėžiančios bendrąją viešųjų pirkimų politiką, įtrauktos nebuvo. Viešieji pirkimai buvo minimi tik dvejuose šios sutarties straipsniuose, o jų taikymas buvo susijęs su Europos Bendrijos santykiais su užjūrio teritorijomis ir viešųjų pirkimų reglamentavimu gynybos srityje. Ir Romos sutartyje viešųjų pirkimų režimas tiesiogiai nebuvo nustatytas, Europos Komisija kai kuriais atvejais rėmėsi ir taikė laisvą prekių judėjimą reglamentuojančiomis nuostatomis, tokiomis, kaip nediskriminavimas ir nacionalinio statuso suteikimas. Galima teigti, kad pirmosios viešųjų pirkimų taisyklės buvo numatytos Europos Bendrijos steigimo sutartyje, tačiau jos buvo pernelyg plačios ir nekonkrečios, kad jomis galėtų vadovautis perkančiosios organizacijos, o valstybių narių viešųjų pirkimų vykdymo jose principai į sutartį nebuvo įtraukti.

²⁴ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 56-1809.

²⁵ Jakštas V. Viešųjų pirkimų reglamentavimo naujovės // Viešieji pirkimai: viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2005. Nr.4(17). P.1.

²⁶ Jakštas V. Naujasis viešųjų pirkimų įstatymas // Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2003. Nr.1(6). P.2

²⁷ Treaty Establishing the European Community // Official Journal. 1997, Nr. C 340.

Pirmosios viešiesiems pirkimams skirtos ES direktyvos pasirodė praeito amžiaus 6 dešimtmečio pradžioje, o pagrindinė bazė susiformavo 8-9 dešimtmetyje. Siekdama įgyvendinti Romos sutarties nuostatas, Europos Komisija, bendradarbiaudama su šalimis narėmis, parengė viešųjų pirkimų direktyvas, liberalizuojančias viešųjų pirkimų sutarčių sudarymo procedūras, nustatančias aiškesnes ir tikslesnes pirkimo taisykles valstybės valdymo institucijoms ir komunalinio sektoriaus įmonėms. Direktyvos keletą kartų iš dalies buvo pakeistos, tačiau pagrindinė koncepcija ir sistema niekuomet nebuvo keičiama iš esmės. Jomis buvo siekiama viešųjų pirkimų procedūrų skaidrumo, bei konkursuose dalyvaujančių tiekėjų iš skirtingų šalių lygiateisiškumo. Numatyta kokiais kriterijais remiantis viešųjų pirkimų konkursą organizuojančios organizacijos priima tiekėjų paraiškas dalyvauti konkurse, bei atranka laimėtoją. Anot S. Arrowsmith viešųjų pirkimų direktyvose numatytų priemonių poveikis buvo ribotas.²⁸

Kaip matome, šiuo metu teisinę bazę, kurios normos reglamentuoja Viešuosius pirkimus sudaro Europos Sąjungos teisės aktai, Viešųjų pirkimų įstatymas, bei poįstatyminiai aktai, tai Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Ūkio ministerijos bei Viešųjų pirkimų tarnybos priimti teisės aktai (viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus įsakymai). Šiais teisės aktais bus vadovaujamosi atliekant viešųjų pirkimų vykdymo principų analizę.

Šiame skyriuje pateiktą dalykinę medžiagą galima apibendrinti šiomis *išvadomis*:

- viešasis pirkimas – tai svarbi visuomeninio ir ekonominio gyvenimo dalis, tai komercinė operacija, kurios metu bendradarbiaujant su tiekėjais tenkinami perkančiųjų organizacijų prekių, paslaugų ir darbų poreikiai;
- viešiesiems pirkimams būdingas valstybinis reguliavimas. Valstybė per valdžios institucijas šią sritį reglamentuodama, koordinuodama ir kontroliuodama užtikrina viešųjų pirkimų vykdymo teisėtumą, viešojo intereso apsaugą, formuoja jos politiką;
- vidutiniškai kas tris metus Lietuvoje buvo priimama nauja Viešųjų pirkimų įstatymo redakcija, jam įgyvendinti priimta daug poįstatyminio pobūdžio teisės aktų, kurie buvo dažnai keičiami ir papildomi. Tokios tendencijos negarantuoja stabilumo šioje svarbioje valstybinio valdymo srityje.

²⁸ Arrowsmith S. The Law of Public and Utilities Procurement. London: Sweet&Maxwell, 1996. P.54.

1.2. Teisės principų samprata

Žodis „principas“ etimologiškai kildinamas iš lotyniško žodžio „principum“, reiškiančio pradžia, pagrindą, pirminį šaltinį. Tarptautinių žodžių žodyne žodis principas apibudinamas, kaip įsitikinimas, lemiantis žmogaus santykį su tikrove, jo elgesio ir veiklos normas; pagrindinė kurios nors teorijos, koncepcijos idėja, pagrindinis teiginys; svarbiausioji kurios nors organizacijos (partijos, sąjungos, valstybės, žinybos) struktūros arba veiklos taisyklė; pagrindinė kurio nors įrengimo, mechanizmo sandaros arba veikimo savybė.²⁹ Šiame leidinyje pateikiama principo, kaip pradžios samprata, kaip tam tikros mokslo srities evoliucijos kryptingumo nustatymas, tos pačios nuomonės laikosi ir E. Kūris. Pasak jo teisės principai yra teisės ir jos sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis grindžiamas visas teisinis reglamentavimas, visi teisiniai sprendimai.³⁰

Profesorius A. Vaišvila teisės principus apibudina, kaip teisės esmės konkretėjimo, reiškimosi būdus arba pagrindines teises idėjas, vertybines orientacijas, kurios nurodo, kaip konkrečiomis teisės normomis turi būti reguliuojami žmonių santykiai.³¹ Teisės principai tai siekiamo žmonių elgesio kreipiantieji pradai, pagal profesorių A. Vaišvilą turintys nurodyti teisių ir pareigų vienovės pavidalą socialinėje sferoje. Šie teisės principų apibūdinimai atspindi jų funkcinę paskirtį: teisės tikslo siekimo kryptį numatymas bei teisės, kaip sistemos veiklos organizavimas. Doc. Dr. E. Kūris teisės principų paskirtį apibudina per jų funkcijas, kurios yra dvejopos: pozityvioji (teisės sistemos darnos, jos elementų neprieštaravimo – teisių nuostatų koordinavimo užtikrinimas) ir negatyvioji (elgesio ribų, kurių nevalia peržengti, nustatymas).³²

Taigi teisės principai atskleidžia teisės dėsningumus, jos prigimtį ir socialinę paskirtį. Tai yra ypač bendro pobūdžio taisyklės, tiesiogiai suformuluotos įstatymo tekste arba kildinamos iš teisinio reguliavimo prasmės. Visi jie tarpusavyje susiję, bei turi didžiulę reikšmę visuomeninių santykių teisiniui reguliavimui, lemia bendras teisinio poveikio kryptis.³³ Teisinėje literatūroje dažniausiai minimi demokratiškumo, teisingumo, teisėtumo, humanizmo, lygybės principai.

Analizuojant teisės principų sampratą būtina atkreipti dėmesį į teisės principų ir teisės šaltinių tarpusavio santykį, atitinkamo teisės šaltinio priskirtinumo konkrečiai teisės šakai požiūriu. Būtina atskirti ir teisės principus, įtvirtintus vienoje teisės normoje, bei išvestinius teisės principus iš

²⁹ Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt./red. Kinderys A. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2001. P.602.

³⁰ Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje / LR Konstitucinio teismo ir Lenkijos Konstitucinio tribunolo konferencijos medžiaga. Neringa: Baltijos kopija, 2002. P.9.

³¹ Vaišvila A. Teisės teorija / vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000. P.123-124.

³² Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje / LR Konstitucinio teismo ir Lenkijos Konstitucinio tribunolo konferencijos medžiaga. Neringa: Baltijos kopija, 2002. P.9-10.

³³ Abramavičius A., Andriuškevičius A., Bakševičienė R. ir kt./red. Prapiestis J. Namų advokatas. Vilnius: VĮ teisinės informacijos centras, 2002. P.866.

kelių teisės normų. Formaliuoju ir materialiuoju požiūriais teisės principas gali būti tiesiogiai įkūnytas teisės akte (formaliame teisės šaltinyje) arba egzistuoti, kaip teisinė idėja, kuri nėra įtvirtinta konkrečioje teisės normoje ir egzistuoja, kaip teisinės doktrinos sudedamoji dalis (teisinės idėjos dažnai vėliau yra įkūnijamos teisės formaliuose šaltiniuose).³⁴ Jeigu teisės principas egzistuoja kaip teisinė idėja, neįtvirtinta konkrečioje teisės normoje (neturi materialios išraiškos), nurodanti norminio teisinio reguliavimo tikslą, ji neturi potencijos reguliuoti socialinių santykių dalyvių elgesio. Tai tam tikra nematerializuota idėja. K. Jankauskas daktaro disertacijoje taipogi teigia jog šios idėjos nėra teisiniai imperatyvai – jos yra tik tam tikros abstrakčios deklaracijos, siekių, tikslų, uždavinių formavimasis. Dėl šių principų savybių jiems dažnai nėra priskiriama galia reguliuoti socialinius santykius, tiesiogiai daryti įtaką socialinių santykių dalyvių elgesiui.³⁵ Taigi, jeigu teisės principai neturi materialios išraiškos, nėra įtvirtinti konkrečioje teisės normoje jie neturi ir teisės normoms būdingų savybių – visuotinio privalomumo, užtikrinamo potencialios prievartos taikymu, formalus apibrėžtumas bei potencijos reguliuoti socialinius santykius.

Teisės normose yra įtvirtinamos konkrečios elgesio taisyklės, o teisės principuose – tik abstraktaus elgesio standartas, tam tikra principinė privalomo ar leidžiamo elgesio kryptis (ar orientyras), bet ne konkretus elgesio modelis.³⁶ Teisės normose nevisada įmanoma išvelgti labai aiškiai suformuluotą vieną ar kitą principą, juo labiau tikslų principo pavadinimą. Pasak J. Kapočiūtės dažnai konkreto principo įvardijimas ar jo buvimas nustatomas analizuojant ir aiškinant teisės normų visumą.³⁷ Taigi kai kurios teisės normos gali pateikti tik patį principo pavadinimą, o jo esmę nusako jau kitos teisės normos. Kita vertus teisės principas gali būti įtvirtintas ir konkrečioje teisės normoje. Šiuo atveju juo galima vadovautis ir priimant sprendimą konkrečioje byloje.³⁸ Dažniausiai teisės principai, įtvirtinti teisės normose, yra deklaratyvaus (juose įtvirtinamos vertybės, tikslai ir pan.) ir netgi abstraktaus pobūdžio, nėra įtvirtinamas konkretus elgesio modelis, nustatytos konkrečios socialinių dalyvių teisės ir pareigos. Šiuo atveju teisės principai atlieka ir teisės normos funkcijas, kurias paprastai sukonkretina kitos teisinio teksto nuostatos detalizuojančios normos.

Teisės principai užtikrina teisės sistemos darną, jos sistemos neprieštarumą. Pasak T. Birmontienės, E. Jarašiūno, E. Kūrio ir kt. teisės principai yra tartum „iš viršaus užkraunami“ ant

³⁴ Vaišvila A. Teisės teorija / vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000. P.125.

³⁵ Jankauskas K. Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S) / LTU.-V., 2005. P.30.

³⁶ Ten pat. P.43.

³⁷ Kapočiūtė J. Ar viešumo principas suponuoja tikrąjį viešumą // Teisės apžvalga. 2001, Nr. 5. P. 60.

³⁸ Abramavičius A., Andriuškevičius A., Bakševičienė R. ir kt./red. Prapiestis J. Namų advokatas. Vilnius: VĮ teisinės informacijos centras, 2002. P.866.

teisės normų ir tokiu būdu užtikrina, kad teisės normos sudarys vieningą visumą – lemia teisės normų turinį ir jų taikymą.³⁹ Taigi teisės principai yra svarbus kriterijus, galintis padėti nustatyti ar valstybės tarnautojų veikla nenukrypsta nuo visuotinai pripažįstamų teisinių standartų.

Atsižvelgiant į veikimo mastą bei apimtį teisės principai yra skirstomi į:

- bendruosius;
- šakinius;
- tarpšakinius;
- teisės institutų.

Paanalizuokime kiekvienos šių principų grupės sąlyti su viešųjų pirkimų vykdymu Lietuvoje atskirai:

➤ **Bendrieji teisės principai**

Teisės principai, konkretinantys bendruosius teisių ir pareigų vienovės tikslus, šaltinius ir įgyvendinimo sąlygas bei apimantys visą teisės sistemą, persmelkiantys kiekvieną teisės šaką ir nurodantys, kaip turi būti formuojamos tos šakos teisės normos ir organizuojamas jų vykdymas, yra vadinami bendraisiais teisės principais.⁴⁰ R. Z. Lifšicas išskiria šiuos, teisinėje literatūroje dažniausiai minimus bendruosius teisės principus: lygiateisiškumas, demokratiškumas, humanizmas.⁴¹ Anot profesoriaus A. Vaišvilos demokratiškumas, humanizmas bei lygiateisiškumas yra universalūs žmogiško sugyvenimo principai, galiojantys ne tik teisei. Jie gali būti išvedami iš subjektinių teisių ir pareigų vienovės.⁴² Šis požiūris savaime implikuoja pačios teisės, kaip žmogaus poreikių patenkinimo užtikrinimo mechanizmą. Profesorius iš šių principų išveda ir „grynai teisės principus“, tokius, kaip „įstatymui ir teisei visi lygūs, subjektinių teisių santykinumas privilegijų ir absoliučių teisių neleistinumas, socialinis kompromisas, padarytos žalos atlyginimas.“⁴³

Gan įdomią nuomonę leidinyje „Juristas“ pateikia G. Rumšienė. Jos teigimu „viešųjų pirkimų principai skiriasi nuo bendrųjų teisės principų tuo, kad jų pažeidimas turi didelę reikšmę pripažįstant viešojo pirkimo konkursą negaliojančiu.“⁴⁴ Šis teiginys, autorės nuomone, yra klaidinantis. Teisės šaltinio atžvilgiu bendruosius teisės principus galima apibudinti, kaip konstitucinius. Jie paprastai yra formuojami pirminiuose teisėkūros aktuose – aukščiausios teisinės galios konstituciniuose dokumentuose. Konstituciniais principais yra grindžiama visa teisės sistema,

³⁹ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002. P.203.

⁴⁰ Vaišvila A. Teisės teorija / vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004. P.147.

⁴¹ Лившиц Р.З. Теория права. Москва: Издательство Век, 1994. С.196.

⁴² Vaišvila A. Teisės teorija / vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004. P.147.

⁴³ Vaišvila A. Teisės teorija / vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004. P.147.

⁴⁴ Rumšienė G. Viešųjų pirkimų principai ir jų taikymas praktikoje // Juristas. 2006, Nr. 2006'11. P.18.

jiems prieštaraujančios teisės normos neturi teisinės galios. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 7 straipsnyje yra imperatyviai nurodyta „negalioja joks įstatymas ar kitas aktas prieštaringas Konstitucijai“.⁴⁵ Negalima ir konkurencija tarp konstitucinių ir kitų teisės principų.

Konstituciniai principai yra skirstomi į pirminius (įtvirtintus konkrečioje Konstitucijos normoje), sudėtinius (įtvirtintus keliose teisės normose) ir išvestinius (išvesti iš keleto teisės normų).

Apibendrinant galima pabrėžti, jog ar Lietuvos Respublikos seimui priimant viešuosius pirkimus reglamentuojančius įstatymus, ar Viešųjų pirkimų tarnybai priimant šią sritį reglamentuojančius poįstatyminius teisės aktus, ar pačiai perkančiajai organizacijai vykdant viešuosius pirkimus, kaip bet kuriam kitam šių teisinių santykių subjektui, yra privalu vadovautis bendraisiais teisės principais ir konstitucinėmis teisės normomis.

➤ **Šakiniai teisės principai**

Teisės sistemą sudaro skirtingos teisės šakos. Viešuosius pirkimus reglamentuoja viešosios teisės normos. Pasak S. Vansevičiaus prie viešosios teisės priskiriamos reguliuojamų santykių sistemos, kur vienas iš subjektų yra valstybė, atstovaujama kompetetingų institucijų. Šios teisės šakos komplekso dalykas yra bendri (viešieji) interesai.⁴⁶ Prie viešosios teisės yra priskirtinos konstitucinės, administracinės, finansų teisės, administracinio ir baudžiamojo procesų, tarptautinės viešosios ir kitos teisės šakos.

Galima išskirti kiekvienai teisės šakai būdingus principus. Tiksliausiai šakinius teisės principus apibrėžia profesorius A.Vaišvila. Pasak jo - šakiniai teisės principai tai principai, konkretinantys teisių ir pareigų vienovę teisės šakos (administracinės, baudžiamosios, civilinės, darbo šeimos ar kt.) lygmeniu.⁴⁷ Šiuo atveju yra svarbus formalaus teisės šaltinio priskyrimas konkrečiai teisės šakai. Plačiuoju požiūriu teisės šaltinis tai bet kuri teisinio pobūdžio informacija, galiojantys ir negaliojantys teisės aktai, (jų tekstai) teisiniuose dokumentuose nustatytų elgesio imperatyvų galiojimo kriterijai, įvairūs ekonominiai, etiniai, religiniai, kultūriniai, kiti socialiniai veiksniai ar sąlygos, filosofinės idėjos, valstybės, visos tautos (visuomenės) valia ir jos raiškos būdai, tam tikri žmonių interesai, kurie daro įtaką teisės formavimosi procesui ar paaiškina konkrečios teisės normos faktinį egzistavimą.⁴⁸

➤ **Tarpšakiniai teisės principai**

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953. str.46 .

⁴⁶ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.152.

⁴⁷ Vaišvila A. Teisės teorija / vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004. P.152.

⁴⁸ Jankauskas J. Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai // Jurisprudencija, 2004. Nr.51(43). P.18.

Tai teisės principai būdingi kelioms teisės šakoms. Jiems būdingi visi anksčiau paminėti šakinių principų bruožai. Pagrindinį skirtumą sudaro tarpšakinių teisės principų veikimo mastas – jie konkretina teisių ir pareigų vienovę ne vienos, o kelių teisės šakų lygmeniu.

➤ **Teisės institutų principai**

Tai principai būdingi kuriam nors teisės institutui. Jie būdingi grupei teisės normų, sudarančių dalį kurios nors teisės šakos.⁴⁹

Apibendrinat pateiktą teisės principų sampratą galima pateikti šias *išvadas*:

- teisės principai tai fundamentalūs pradai, tai pamatinės nuostatos, kuriomis persmelkiama visa teisės sistema. Jie atskleidžia teisės dėsningumus, jos prigimtį ir socialinę paskirtį, nurodo bendras teisės plėtojimosi kryptis. Teisės principais įtvirtinama principinė tam tikro elgesio kryptis, kurią sukonkretina teisės normoje įtvirtinta taisyklė;
- kiekviena teisės šaka gali turėti tik jai būdingų principų, tačiau esama ir tarpšakinių teisės principų, būdingų kelioms teisės šakoms ir atskirų teisės principų, būdingų kuriam nors atskiram teisės institutui;
- kiekvieną, atskirą teisės institutą gali įtakoti ne tik jo individualūs principai, bet ir visai šakai ar kelioms teisės šakoms būdingi ir be abejo visai teisės sistemai būdingi bendrieji (konstituciniai) teisės principai;
- norint užtikrinti tinkamą teisės principų įgyvendinimą yra būtina numatyti ir teisės aktų normose konkrečiu elgesio modeliu, nustatant socialinių santykių dalyvių teises ir pareigas, išreikšti priemones palengvinančias jų taikymą praktikoje.

1.3. Viešųjų pirkimų institutas.

Bendrieji, šakiniai ir tarpšakiniai principai būdingi viešiesiems pirkimams

Norint atlikti detalią viešųjų pirkimų vykdymo principų analizę yra būtina nustatyti viešųjų pirkimų vietą Lietuvos teisinėje sistemoje. Taipogi būtina išsiaiškinti kokie teisės šakų principai įtakoja viešuosius pirkimus bei kokie bendrieji teisės principai yra svarbūs jų vykdymui.

Kaip jau minėta, viešieji pirkimai tai svarbi visuomeninio ir ekonominio gyvenimo dalis. Viešuosius pirkimus vykdo perkančiosios organizacijos, kuriomis pagal Viešųjų pirkimų įstatymo normas gali būti valstybės, savivaldybės institucijos arba viešas ar privatus juridinis asmuo, kuris

⁴⁹ Vaišvila A. Teisės teorija / vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004. P.154.

yra kontroliuojamas arba kurių veikla yra finansuojama iš valstybės ar savivaldybių biudžetų.⁵⁰ Šis perkančiosios organizacijos apibrėžimas įrodo viešojo intereso vykdant viešuosius pirkimus neišvengiamumą ir nurodo, jog viešieji pirkimai – viešosios teisės normomis reglamentuojama teisės sritis.

Viešųjų pirkimų institutas priklauso administracinės teisės šakai. Pastarąją sudaro žmogui, visuomenei, valstybei teisiškai reikšmingos socialinės vertybės, reguliuojamos įgyvendinant valstybinį valdymą.⁵¹ Administracinės teisės principai – tai šios teisės šakos pamatinius dėsnius nustatančios idėjos. Tai administracinės teisės pradai, kuriuose įkūnyti pamatiniai, tipiškiausi šiai teisai bruožai, rodantys pagrindines teisės normų reguliuojamų santykių vystymosi tendencijas. Lietuvos administracinėje teisėje nėra nusistovėjusios administracinės teisės principų sampratos bei jų teisinės klasifikacijos. Dažniausiai minimi šie principai: demokratiškumas, humanizmas, teisingumas, teisėtumas, asmenų lygybė prieš įstatymą, asmenų teisių ir laisvių apsauga valstybės ir asmens tarpusavio atsakomybė. Galima įvardinti šias administracinės teisės principų funkcijas: administracinės teisės subjektų statuso pagrindų nustatymas, jų santykių su valstybe ir tarpusavyje, pareigas, draudimus, ribojimus ir atsakomybę.⁵²

D.N. Bachrachas administracinės teisės principus sieja su administracinės teisės tikslais: sudarymas vykdomosios valdžios subjektams sąlygų efektyviam jų funkcionavimui, piliečių, visuomenės bei valstybės bei valstybės aparatui jų poreikių patenkinimas, vykdomosios valdžios demokratinis organizavimo pobūdis, piliečiams bei jų organizacijoms palankių sąlygų jų teisių bei laisvių realizacijai valstybėje sudarymas⁵³. Šis autorius išskiria efektyvumo, teisėtumo, demokratijos bei federalizmo administracinės teisės principus.

Detaliausias administracinės teisės principų klasifikavimas yra pateiktas A. Bakavecko, A. Dzigoraičio, A. Dzigoraitienės ir kt. knygoje „Lietuvos administracinė teisė“. Čia yra išskiriamos dvi administracinės teisės principų grupės: pagrindiniai administracinės teisės principai (politiniai teisiniai) (demokratiškumo, teisėtumo, viešumo, lygiateisiškumo, tikslingumo, kolegialumo derinimo su vienvaldiškumu, atsakomybės, atskaitingumo, kontrolės ir apskaitos, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, objektyvumo) ir organizaciniai techniniai administracinės teisės principai (bendro vadovavimo, teritorinis, šakinis, funkcinis, subsidiarumo, tarnybinio bendradarbiavimo, pavaldumo, visuomenės įtraukimo į viešąjį valdymą, visuomeninių interesų

⁵⁰ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. 4 str.

⁵¹ Bakaveckas A., Dzigoraitis A., Dzigoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė - bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P.64.

⁵² Старилов Ю.Н. Курс общего административного права. Москва: Норма, 2002.С.363.

⁵³ Бахрах Д.Н. Административное право / учебник – част общая. Москва: Издательство Век, 1993. С.9.

pirmenybės).⁵⁴ Šia klasifikacija bus remiamasi ir nagrinėjant viešųjų pirkimų vykdymą reglamentuojančius principus.

Siekiant atsakyti į klausimą kokie *tarpšakiniai principai* yra būdingiausi viešųjų pirkimų vykdymui verta atsižvelgti į neperseniausius įvykius. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare pradėtas intensyvus teisės unifikuavimo ir harmonizavimo procesas. Europos Sąjunga – viršnacionalinį pobūdį turinti tarptautinė organizacija, paliekanti tam tikrą veikimo laisvę valstybėms narėms tvarkant jų vidaus reikalus. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare pradėtas viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų derinimas su Europos Sąjungos teise. Teisės derinimas apima ne tik vienos teisinės sistemos teisės normų inkorporavimą į teisinę sistemą, bet ir vyraujančių idėjų – teisės principų įdiegimą. Tai implikuoja ne tik atskirų teisės šakų suderinamumą, bet ir pačios valstybės narės teisės harmoningą vystymąsi, atitinkantį Europos Sąjungos vystymosi tendencijas. Taigi, Lietuvos Respublikai tapus Europos sąjungos nare vykdant teisės derinimą buvo perimtos ne tik viešųjų pirkimų vykdymo taisyklės, bet ir jų pagrindinės idėjos – viešųjų pirkimų principai, įtvirtinti Viešųjų pirkimų įstatyme. Taigi Europos Sąjungos teisės principai yra būdingi ir Lietuvos viešųjų pirkimų vykdymo institutui. Šiuos principus galima pavadinti viešųjų pirkimų vykdymo tarpšakiniais principais.

Kaip jau minėta anksčiau, priimant viešuosius pirkimus reglamentuojančius įstatymus, poįstatyminius teisės aktus ar vykdant viešuosius pirkimus yra privalu vadovautis *bendraisiais teisės principais* ir konstitucinėmis teisės normomis. Galima paminėti šiuos pirminius konstitucinius principus: žmogaus prigimtinių teisių principas, teritorijos vientisumo, valstybinės kalbos, nuosavybės neliečiamumo ir kt. Šie pamatiniai teisės principai yra būdingi visai teisės sistemai. Juos yra privaloma tiesiogiai taikyti ir vykdant viešuosius pirkimus.

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktą dalykinę medžiagą galima pateikti šias *išvadas*:

- viešieji pirkimai tai atskiras administracinės teisės institutas, kurį formuoja ir pagrindines vystymosi gaires nustato jam būdini principai – pagrindinės, fundamentalios idėjos ir teiginiai, kuriais vadovaujantis vykdomi viešieji pirkimai. Šių principų turinys išreiškia viešųjų pirkimų proceso esmę, nusako būdingiausius jo bruožus, įtakoja teisės aktų, reglamentuojančių viešuosius pirkimus, turinį, bei atspindi esmines viešųjų pirkimų reguliavimo ypatybes;

⁵⁴ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos atministracinė teisė - bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P.234.

- viešųjų pirkimų vykdymo instituto principai yra trejopos kilmės: kilę iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos (išplėtoti konstitucinės jurisprudencijos), iš Europos Sąjungos teisės bei iš administracinius teisinius santykius reguliuojančių teisės aktų.

Apibendrinant pirmojoje darbo dalyje išsakytas mintis ir teiginius galima pateikti šias *išvadas*:

- (1) Viešieji pirkimai tai įstatymais numatyta tvarka, pagal kurią naudojant valstybės, savivaldybių biudžetų lėšas siekiant patenkinti prekių paslaugų ir darbų poreikius yra vykdomas bendradarbiavimas tarpe pirkimus organizuojančių – perkančiųjų organizacijų ir juose dalyvaujančių asmenų (tiekėjų, dalyvių ar kandidatų).
- (2) Valstybės institucijos atliekančios viešųjų pirkimų priežiūrą ir kontrolę turėtų užtikrinti viešųjų pirkimų teisėtumą, sulaikyti viešuosiuose pirkimuose dalyvaujančius asmenis nuo pažeidimų, o padarytus pažeidimus išaiškinti.
- (3) Viešųjų pirkimų politiką formuoja, jų vykdymą kontroliuoja ir kontroliuoja valstybės įgaliotos valdžios institucijos. Viešųjų pirkimų reglamentavimas – sudėtingas procesas, kuriam būdinga dažna teisės aktų ir juos papildančių poįstatyminio pobūdžio teisės aktų kaita, sąlygota ekonominių ir politinių sąlygų kaitos. Tokios tendencijos negarantuoja stabilumo šioje svarbioje valstybinio reguliavimo srityje.
- (4) Teisės principai tai abstraktaus elgesio standartai, tam tikra principinė privalomo ar leidžiamo elgesio kryptis. Siekiant palengvinti ir užtikrinti tinkamą jų taikymą praktikoje yra būtina numatyti tam tikras priemones - socialinių santykių dalyvių teises ir pareigas, bei tiesiogiai įtvirtinti jas teisės aktų normose.
- (5) Viešieji pirkimai tai atskiras administracinės teisės institutas, kuriam būdingi bendrieji – Konstituciniai, šakiniai – administracinės teisės bei tarpšakiniai – Europos Sąjungos teisės principai.

2. VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ VYKDYMO PRINCIPAI

Netgi atskiram teisės normų institui ar bet kuriai teisės šakai galima išskirti atskirus tik jai būdingus principus. Esama ir tarpšakinių principų, būdingų kelioms teisės šakoms ir be abejo bendrųjų teisės principų, nuo kurių yra priklausoma visa teisės sistema. Šiuo darbu yra siekiama išanalizuoti viešųjų pirkimų institui būdingus principus, atskleisti kurie iš jų atlieka šakinių ar bendrųjų teisės principų vaidmenį. Šioje darbo dalyje bus ne tik atskleidžiamas kiekvieno viešųjų pirkimų vykdymo principo esmė ir turinys, bet ir pateikiama įstatymiškai įtvirtinta kiekvieno iš jų veikimo užtikrinimo priemonių analizė, analizuojami teismų praktikoje užfiksuoti bylų dėl viešųjų pirkimų pavyzdžiai. Taipogi bus stengiamasi įvertinti teisės principų reikšmę vykdant viešuosius pirkimus bei jų veiksmingumą.

Kaip minėta anksčiau, Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas yra pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis viešųjų pirkimų vykdymą Lietuvoje. Antroje šio įstatymo redakcijoje buvo įtvirtinti šie viešųjų pirkimų vykdymo principai:

- lygiateisiškumo;
- nediskriminavimo;
- skaidrumo.⁵⁵

Ketvirtąją, šiuo metu galiojančią, šio įstatymo redakcijoje, siekiant prisitaikyti prie išaugusių teisės ir ekonomikos reikmių Europos Sąjungos šalyse galiojančių reikalavimams, perkančiosios organizacijos buvo įpareigosotos laikytis jau penkių pagrindinių viešųjų pirkimų principų. Čia įtvirtinti dar du viešųjų pirkimų vykdymo principai:

- proporcingumas;
- abipusis pripažinimas.

Vykdant viešuosius pirkimus, vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymu, bei kitais jų vykdymą reglamentuojančiais teisės aktais taipogi yra privalu vadovautis šiais principais:

- konfidencialumas;
- viešųjų ir privačiųjų interesų derinimas.

Šie principai, kaip vertinimo kriterijai yra privalomi viešuosius pirkimus prižiūrinčioms ir koordinuojančioms institucijoms. Jais turi vadovautis viešuosius pirkimus organizuojančios ir vykdančios perkančiosios organizacijos bei šiuose pirkimuose dalyvaujantys tiekėjai aiškindami,

⁵⁵ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 56-1809

interpretuodami bei taikydami viešųjų pirkimų įstatymo bei kitų šią sritį reglamentuojančių teisės aktų nuostatas.

Bendrijos teisėje, apibrėžiant ir aiškinant pagrindinius viešųjų pirkimų vykdymo principus svarbus vaidmuo tenka Europos Teisingumo teismui. Labai didelę reikšmę viešiesiems pirkimams turi abipusio pripažinimo, diskriminavimo draudimo, proporcingumo bei kiti principai išdėstyti šio teismo praktikoje.

Nors tiesiogiai viešieji pirkimai Konsoliduotoje Europos Bendrijos steigimo sutartyje⁵⁶ (toliau – Sutartis) nėra minimi, tačiau net kelios šios sutarties nuostatos draudžia bet kokią diskriminaciją ar apribojimus vykdant visus pirkimus, nepriklausomai nuo jų vertės. Šios nuostatos yra taikytinos ir vykdant viešuosius pirkimus. Kaip itin reikšmingas viešųjų pirkimų vykdymui, galima išskirti šias Sutarties nuostatas:

- laisvas prekių judėjimas (28 (buvęs 30) straipsnis);
- įsikūrimo laisvės (43 (buvęs 52) straipsnis);
- laisvės teikti paslaugas (49 (buvęs 59) straipsnis);
- diskriminacijos dėl priklausymo vienai ar kitai valstybei draudimas (12 (buvęs 6) straipsnis);
- diskriminacijos dėl priklausymo vienai ar kitai valstybei draudimas (12 (buvęs 6) straipsnis).

Šalia šių straipsnių S. Arrowsmith taipogi išskiria ir Sutarties 81 (buvusį 85), 82 (buvusį 86), 86(1) (buvusį 90 (1)) straipsnius, kuriais draudžiami konkurenciją ribojantys susitarimai, įmonių piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi, valstybės ir savivaldybės įmonių, bei įmonių, kurioms valstybės narės suteikia specialiąsias arba išimtines teises.⁵⁷

Europos Bendrijos viešųjų pirkimų direktyvose numatyti konkretesni ir kai kuriais atvejais griežtesni pirkimų principai. Bendrieji, Sutartyje numatyti principai, galioja visoms sritims, nepriklausomai nuo jų vertės, tuo tarpu Europos Tarybos direktyvos galioja kai kurioms viešųjų pirkimų sutartims. Reikėtų paminėti, kad direktyvų tikslas – ne suderinti visus nacionalinius viešųjų pirkimų įstatymus, bet nustatyti vieningas pirkimo taisykles, kurių šalys narės privalo laikytis vykdydamos pirkimus virš tam tikrų nustatytų vertės ribų.⁵⁸ Šių taisyklių paskirtis – užtikrinti realią konkurenciją viešiesiems pirkimams. Skatinant konkurenciją, pagal šiuo metu galiojančias direktyvas ir tradicinės valstybės valdymo institucijos, ir komunalinio sektoriaus įmonės,

⁵⁶ Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community // Official Journal. 2002, Nr.C 325.

⁵⁷ Arrowsmith S. The Law of Public and Utilities Procurement. London: Sweet&Maxwell, 1996. P.77.

⁵⁸ European Commission. The Rules Governing the Procedure in the Award of Public Procurement Contracts // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/brochen.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.

veikiančios vandens, elektros energijos tiekimo, transporto ir telekomunikacijų paslaugų srityje privalo laikytis viešųjų pirkimų principų.

Šiuo metu galiojančiose direktyvose, nustatant pirkimo procedūrų taisykles, tiesiogiai minimas tik nediskriminavimo principas, tačiau Europos Komisijos gairėse⁵⁹ yra išskirti trys pagrindiniai principai, kurių pagrindu yra koordinuojami viešieji pirkimai:

- siekiant sukurti konkurenciją, apie viešuosius pirkimus turi būti skelbiama Europos Sąjungos šalyse;
- pirkimų objektui keliami techniniai reikalavimai neturi būti diskriminaciniai potencialių užsienio tiekėjų atžvilgiu;
- atliekant tiekėjų atranką turi būti taikomi objektyvūs kriterijai.

Direktyvose⁶⁰, reglamentuojančiose viešuosius pirkimus, tiesiogiai minimas tik nediskriminavimo principai, kiti principai – išvestiniai. Teisininko A. Tatham teigimu direktyvos iš esmės yra grindžiamos trimis pagrindiniais principais:

- visoje bendrijoje vykdoma reklama, užtikrinanti informacijos apie kontraktus aiškumą ir prieinamumą;
- eliminuoti diskriminaciją, numatant aiškius atrankos kriterijus, bei aiškius standartus, grindžiančius privalomu Europos Bendrijos instrukcijų ir standartų naudojimu;
- konkursai dėl kontraktų pasirašymo visoje Europos Bendrijoje grindžiami realia konkurencija.⁶¹

⁵⁹ Guide to the Community Rules on Public Supply Contracts. Directive 93/36/EEC. Office of Official Publication of the European Communities. 1997 // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/gsuplen.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.

Guide to the Community Rules on Public Works Contracts. Directive 93/37/EEC. Office of Official Publication of the European Communities. 1997 // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/gwpuben.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.

Guide to the Community Rules on Public Supply Procurement of Services. Directive 92/50/EEC. Office of Official Publication of the European Communities. 1997 // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/gspuben.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.

⁶⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 1997 m. spalio 13 d. direktyva 97/52/EB iš dalies keičianti Direktyvas 92/50/EEB, 93/37/EEB „Dėl atitinkamų viešojo paslaugų pirkimo, viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=31628&Condition2=viešuju+pirkimu>; prisijungimo laikas: 2006-09-09.

Tarybos 1993 m. birželio 14 d. direktyva 93/38/EEB „Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=32674&Condition2=viešuju+pirkimu>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

Tarybos 1993 m. birželio 14 d. direktyva 93/37/EEB „Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=32673&Condition2=viešuju+pirkimu>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

Tarybos 1993 m. birželio 14 d. Direktyva 93/36/EEB „Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/cbin/eu/pres2?Condition1=31532&Condition2=viešuju+pirkimu>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

⁶¹ Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999. P.341.

Autorės nuomone šie trys A. Tatham įvardinti principai, bei anksčiau paminėti Europos Komisijos gairėmis nustatyti principai atitinka tris viešųjų pirkimų nediskriminavimo, lygiateisiškumo ir skaidrumo principus. Minėtieji principai yra tiesiogiai įtvirtinti naujose Europos parlamento ir tarybos direktyvose.⁶²

Panagrinėkime kiekvieną viešųjų pirkimų vykdymo principą detaliau, atskleidžiant jo turinį bei reikšmę atliekant Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatyme numatytas viešųjų pirkimų procedūras, paanalizuokime priemones, kuriomis yra užtikrinamas kiekvieno viešųjų pirkimų principo, įgyvendinimas praktikoje.

2.1. Lygiateisiškumo principas vykdant viešuosius pirkimus

Lygiateisiškumas tai bendrasis teisės principas suformuluotas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalyje yra teigiama, jog „įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“.⁶³ Šiuo atveju lygybė, reiškia, jog asmenys yra lygūs savo teisėmis vienas kito atžvilgiu: visiems asmenims yra taikomi tie patys įstatymų reikalavimai, už tuos pačius teisės pažeidimus arba nuopelnus yra taikomos tos pačios įstatymų nustatytos baudžiančios ar skatinančios sankcijos.⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas pateikdamas šio straipsnio išaiškinimą yra nurodęs, jog asmenų lygybės principas yra taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes tai paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai.⁶⁵ Taigi šis principas yra taikytinas visiems viešuosiuose pirkimuose dalyvaujantiems asmenims – tiek perkančiosioms organizacijoms, tiek tiekėjams (pastaraisiais gali tapti netik juridiniai, bet ir fiziniai asmenys).

Lygiateisiškumui priskiriamas ir tarpšakinio principo vaidmuo. Jis per įsikūrimo laisves ir laisves teikti paslaugas, nors ir netiesiogiai, tačiau yra įtvirtintas Sutarties 43 ir 49 punktuose.⁶⁶ Šios nuostatos suteikia galimybę įmonėms laisvai vykdyti veiklą, t.y. steigti dukterines kompanijas ir

⁶² Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB 2004 m. kovo 31 d. koordinuojanti subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, pirkimų procedūras // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva17LT.doc>; prisijungimo laikas: 2006-09-11.

Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/18/EB „Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“ // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva18LT.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-01.

⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953. Str.46.

⁶⁴ Red. Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / 1 dalis. Vilnius – Teisės institutas, 2000. P.217.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998 m. vasario 28 d. nutartimas “Dėl dalies žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ Nr.10/95. Konstitucinio teismo aktai / 2 knyga. Vilnius – Lietuvos Konstitucinis teismas, 2000. P.27.

⁶⁶ Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community // Official Journal. 2002, Nr. C 325.

filialus bet kurioje Europos Sąjungos dalyje arba tiesiogiai teikti savo paslaugas kitose valstybėse narėse. Nuostatos, apimančios priemones, trukdančias dalyvauti bendroje rinkoje, tuo pačiu apima ir priemones, ribojančias valstybės rinkoje dalyvauti nenacionalinėms įmonėms, įsikūrusioms šalyje, pavyzdžiui, uždraudžiant užsienio firmoms pateikti pasiūlymus dėl viešųjų paslaugų sutarčių⁶⁷.

Taipogi viešųjų pirkimų lygiateisiškumo principas gali būti išvestas ir iš Sutarties 82 straipsnio. Bendrojoje rinkoje vienos ar kelių įmonių piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi yra draudžiamas ir nesuderinamas su bendrąja rinka tiek, kiek tai gali paveikti prekybą tarp valstybių narių. Tokio piktnaudžiavimo atvejais viešuosiuose pirkimuose gali būti nepagrįstai maža pasiūlymo kaina, kainos sumažinimas derybų metu su pasiūlymus pateikusiais tiekėjais ar kitos nepagrįstos prekybos sąlygos.⁶⁸ Jų pasėkoje tiekėjams gali būti sudaromos nelygios galimybės dalyvauti bei laimėti viešųjų pirkimų konkursą.

Viešųjų pirkimų įstatyme imperatyviai įtvirtintas lygiateisiškumo principo, perkančiosioms organizacijoms vykdant viešuosius pirkimus privalomas laikymasis. Viešųjų pirkimų teisėje lygiateisiškumo principas reiškia, jog perkančioji organizacija turi sudaryti vienodas sąlygas visiems tiekėjams dalyvauti pirkime, nesudarydama jokių dirbtinių kliūčių. Visų tiekėjų pasiūlymai turi būti vertinami nešališkai ir objektyviai. Šio principo laikymasis reikalauja užtikrinti efektyvią konkurenciją sudarant viešąsias sutartis. Lygiateisiškumo principas yra glaudžiai susijęs su abipusio pripažinimo principu. Vienodas teises pateikti pasiūlymą turi turėti tiek Lietuvoje, tiek užsienyje įregistruoti fiziniai ir juridiniai asmenys, kuriems turi būti sudarytos vienodos sąlygos varžytis dėl sutarties sudarymo (išimtys gali būti taikomos dėl ypatingų priežasčių ir tik ribotą laikotarpį). Negali būti taikomos nacionalinės ar regioninės preferencijos. Tiekėjams, dalyvaujantiems pirkime, turi būti sudaromos vienodos sąlygos, užtikrinant pasiūlymų bei kitos pateiktos informacijos konfidencialumą.

Siekiant išsiaiškinti kokiomis priemonėmis įstatymų leidėjas užtikrina lygiateisiškumo principo laikymąsi vykdant viešuosius pirkimus, vertėtų aptarti viešojo pirkimo vykdymo etapus, kurių metu šis principas atlieka didžiausią vaidmenį:

1 - Pirma – rengiant konkurso sąlygas bei viešojo pirkimo skelbimą perkančioji organizacija privalo nustatyti pakankamai ilgą pasiūlymų pateikimo terminą, netrumpesnę nei Viešųjų pirkimų įstatyme nustatyti mažiausi, paraiškų ir pasiūlymų pateikimo terminai. Nustatant terminus perkančioji organizacija privalo atsižvelgti į pirkimo sudėtingumą. Ši terminų nustatymo tvarka sudaro galimybes didesniai tiekėjų skaičiui suspėti pateikti paraiškas, parengti pasiūlymus ir

⁶⁷ Arrowsmith S. The Law of Public and Utilities Procurement. London: Sweet&Maxwell, 1996. P. 89.

⁶⁸ Ten pat, P. 99.

pasiruošti dalyvauti viešuosiuose pirkimuose, dėl to yra svarbi skatinant konkurenciją, bei siekiant išvengti tam tikrų, per vėlai ar netinkamai apie viešąjį pirkimą informuotų potencialių tiekėjų diskriminavimo, užtikrina jų lygiateisiškumą, lygias galimybes ruošiantis, bei dalyvaujant viešųjų pirkimų konkurse.

2 - Antra – Europos Teisingumo Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad lygiateisiškumo principas nustato perkančiųjų organizacijų pareigą laikytis tų viešojo pirkimo organizavimo sąlygų, kurios buvo nustatytos ir šio proceso dalyviams nurodytos pirkimo proceso pradžioje.⁶⁹ Taigi tiek Europos Sąjungos teisės aktai, tiek ir Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos draudžia pirkimų proceso metu perkančiajai organizacijai nesilaikant nustatytos tvarkos keisti pirkimo dokumentų sąlygas, jas aiškinti nevienodai skirtingų viešojo pirkimo dalyvių atžvilgiu. Perkančioji organizacija negali taikyti skirtingų standartų pasiūlymus pateikiantiems skirtingiems tiekėjams.⁷⁰ Viešojo pirkimo sąlygos turi būti vienodai aiškinamos visų tiekėjų atžvilgiu.⁷¹

3 - Trečia – tiekėjams, dalyvaujantiems pirkime turi būti sudaromos vienodos sąlygos. Lygiateisiškumo principas yra įgyvendinamas draudžiant tiekėjams keisti pateiktus pasiūlymus ar atskirus jų elementus (šis reikalavimas netaikomas atliekant tiekėjų kvalifikacijos patikrinimą). Perkant skelbimų (skelbiamų supaprastintų) ar neskelbiamų (neskelbiamų supaprastintų) derybų būdu draudžiama keisti derybų rezultatą, užfiksuotą derybų protokoluose.

4 - Ketvirta – kaip jau minėta anksčiau lygiateisiškumo principas apima ir tai, jog visų tiekėjų pasiūlymai turi būti vertinami nešališkai ir objektyviai. Pasiūlymų vertinimas – vienas iš sudėtingiausių viešųjų pirkimų etapų, nuo kurio priklauso kuris tiekėjas bus pripažintas tinkamiausiu ir ar bus pasiektas viešųjų pirkimų tikslas – sudaryta viešųjų pirkimų sutartis. Pasak E. Malyško vertinat tiekėjų pasiūlymus dažnai atsiranda naujų, pirkimo dokumentuose nenumatytų niuansų bei vertinimo sąlygų. Vertinimo kriterijai nustatomi pažeidžiant viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas ir nesivadovaujant viešųjų pirkimų tarnybos patvirtinta metodika. Tuo tarpu Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos, reglamentuojančios pasiūlymų vertinimą ir palyginimą, nustato reikalavimus pasiūlymų nagrinėjimui ir vertinimui, vertinimo kriterijus, pasiūlymų atmetimo atvejus, sprendimo dėl

⁶⁹ Case C-87/94, Commission v Kingdom of Belgium. (1996) ECR I-02043 // <http://www.ukmin.lt/lt/viesieji-pirkimai/teismo-sprendimai/dokum-pasiulymu/EUR-Lex%20-%2061994J0087%20-%20EN.htm>; prisijungimo laikas: 2006-06-17.

⁷⁰ Case C-243/89, Commission v Kingdom of Denmark (1996) ECR I-03353 // http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61989J0243; prisijungimo laikas: 2006-06-17.

⁷¹ Case C-19/00, SIAC Construction Ltd v Country Council of the Country of Mayo (2001) ECR I-07725 // <http://alpha.bailii.org/eu/cases/EUECJ/2001/C1900.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-17.

laimėjusio pasiūlymo priėmimui keliamus reikalavimus. Europos Sąjungos Direktyvos, kaip ir Viešųjų pirkimų įstatymas, numato du galimus vertinimo kriterijus:

- mažiausios kainos;
- ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo.

Jeigu taikomas ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijus, pranešime arba pirkimo dokumentuose turi būti išvardinti visi kriterijai. Visi pasirinkti kriterijai turi būti objektyvūs, nediskriminuojantys ir griežtai orientuoti į numatomą sutartį.⁷² Perkančiajai organizacijai pasiūlymus vertinant remiantis ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijum, pirkimo dokumentuose nenurodomi vertinimo kriterijų lyginamieji svoriai.⁷³ Paprasčiau yra vertinti pasiūlymus pagal mažiausios kainos kriterijų, tačiau mažiausia kaina nevisada reiškia, jog yra pasirinktas tinkamiausias pasiūlymas. Siekiant racionaliau panaudoti viešiesiems pirkimams skirtas lėšas turėtų būti naudojamas ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijus. Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatyme yra pateiktas, baigtinis sąrašas kriterijų, į kuriuos turi būti atsižvelgiama vertinant pasiūlymą pagal ekonominį naudingumą. Vadovaujantis ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijum yra įvertinama ne tik kokybė, bet ir kaina. Nors atsiranda galimybė priimti racionaliausią sprendimą atrenkant tiekėją, bet kartu atsiranda ir galimybė perkančiajai organizacijai proteguoti konkretų tiekėją. Lygiateisiškumo, bei nediskriminavimo principų laikymąsi šiuo atveju užtikrina Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatyme numatytas reikalavimas, numatantis du pasiūlymų vertinimo etapus. Pirmajame etape turi būti vertinami techniniai pasiūlymo duomenys, o antrajame yra sužinoma pateiktų pasiūlymų kaina bei vertinamas visas pasiūlymas.

5 - Penkta – tiekėjams, kurių pasiūlymai yra atmetami, turi būti sudaromos vienodos sąlygos reikalauti paaiškinti atmetimo priežastis ar ginčyti pirkimo procedūrų teisėtumą. Kiekvieno tiekėjo pateiktas skundas dėl viešojo pirkimo privalo būti išnagrinėtas.

Taigi viešųjų pirkimų vykdymo lygiateisiškumo principas yra netik įstatymiškai įtvirtintas teisės normoje, jo įgyvendinimui Viešųjų pirkimų įstatyme yra numatytos specialios priemonės.

⁷² Guide to the Community Rules on Public Supply Contracts. Directive 93/36/EEC. Office of Official Publication of the European Communities. 1997 // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/gsuplen.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10 P. 54.

Guide to the Community Rules on Public Works Contracts. Directive 93/37/EEC. Office of Official Publication of the European Communities. 1997 // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/gwpuben.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10. P. 55.

Guide to the Community Rules on Public Supply Procurement of Services. Directive 92/50/EEC. Office of Official Publication of the European Communities. 1997 // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/gspuben.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10. P. 59.

⁷³ Malyško E. Pirkimo komisijų veiklos apžvalga // Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletėnis, 2004. Nr.2(11). P.2.

Tačiau, kaip šis principo yra laikomasi praktikoje, ar minėtosios priemonės yra pakankamos siekiant užtikrinti jo laikymąsi? Į šį klausimą atsakymą pateikia nesenas, gausiai spaudoje aprašytas, Vilniaus miesto savivaldybės vandens pramogų parko paslaugų iš UAB „Rubicon group“ įmonės UAB „Marela“ pirkimas.

Vilniaus miesto savivaldybė iš šios įmonės ketino penkeriems metams pirkti vandens pramogų parko paslaugas neskelbiamų supaprastintų derybų būdu, joms per metus skiriant iki 2,1 mln. Lt. Viešųjų pirkimų tarnyba išreiškė nuogąstavimą dėl konkurso uždarumo ir Vilniaus savivaldybės pasirinktą pirkimo būdą pripažino neteisėtu bei įpareigojo skelbti atvirą konkursą. Neužilgo (2005 m. rugpjūčio 26 d.) Vilniaus miesto savivaldybė paskelbė supaprastintąjį atvirąjį konkursą. Šio pirkimo skelbime buvo nurodyta, jog pasiūlymų pateikimo terminas – 2005 m. rugsėjo 12 d., pateiktas reikalavimas konkurso dalyviams įrodyti, jog jie galės pastatyti vandens pramogų parką iki 2007 m. sausio 1 d.⁷⁴

Taigi pirmuoju atveju – netinkamai pasirinkdama pirkimo būdą (buvo pasirinktas supaprastintas neskelbiamų derybų būdas, kvietimą dalyvauti pirkime pateikiant tik vienam tiekėjui), o antruoju atveju iš anksto nustatydama trumpą perkamų darbų įvykdymo terminą (šiuo atveju pažeistas ir viešųjų pirkimų vykdymo proporcingumo principas, kuris bus analizuojamas šiek tiek vėliau), perkančioji organizacija nesudarė sąlygų kitiems tiekėjams dalyvauti konkurse. Atribodama galimybes kitiems tiekėjams teikti pasiūlymus Vilniaus miesto savivaldybė sudarė nevienodas sąlygas bei dirbtines kliūtis potencialiems tiekėjams dalyvauti konkurse. Tai patvirtina ir tai, kad konkurse dalyvavo tik UAB „Rubicon group“ įmonė UAB „Marela“.

Šiuo atveju Viešųjų pirkimų tarnyba teiškė nuomonę, jog tinkamai organizavus konkursą galėjo atsirasti alternatyvių pasiūlymų, tokiu atveju būtų išvengta lygiateisiškumo principo pažeidimo – konkurse būtų galėję dalyvauti ir kiti tiekėjai. Tačiau tai buvo tik nuomonė. UAB „Marela“ ir Vilniaus miesto savivaldybės tarpe 2005 m. rugsėjo 14 d. sudaryta viešųjų paslaugų pirkimo sutartis, pagal kurią vandens pramogų parke vieną kartą per metus galės apsilankyti visų Vilniaus mokyklų moksleiviai. Už 80 tūkst. Apsilankymų per metus bus mokama 2,1 mln. Lt, arba 26.25 Lt. už vieną apsilankymą.⁷⁵ UAB „Rubicon grupė“ skelbė, jog Vilniaus pramogų parkas duris atvers jau 2005 metais, nors statybos šiuo metu dar nėra pasibaigusios, tai dar vienas įrodymas, jog konkursas buvo organizuojamas taip, kad sutartis būtų pasirašyta su UAB „Marela“.

⁷⁴ „Valstybės žinių“ priedas „Informaciniai pranešimai“, 2005. Nr. 66. P. 106

⁷⁵ "Rubicon" vandens pramogų parkas gavo 21 mln. litų Vilniaus savivaldybės užsakymą // <http://www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=7502819>; prisijungimo laikas: 2006-06-23.

Vykdydama šį pirkimą perkančioji organizacija netik pažeidė lygiateisiškumo ir proporcingumo principų reikalavimus, tačiau nesuteikdama potencialiems konkurso dalyviams galimybės pateikti pasiūlymus, sudarydama nepagrįstas kliūtis, pažeidė viešųjų pirkimų vykdymo nediskriminavimo principą (jis bus analizuojamas šiek tiek vėliau). Yra akivaizdu jog šis konkursas buvo vykdomas ne tik siekiant priimti racionaliausią sprendimą pasirenkant tiekėją ir sudarant pirkimo sutartį, tačiau ir proteguojant UAB „Marela“, siekiant sudaryti sutartį būtent su šiuo tiekėju. To pasėkoje iškyla klausimas ir dėl viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principo (jis bus analizuojamas šiek tiek vėliau) pažeidimo vykdant šį pirkimą.

Atlikus viešųjų pirkimų vykdymo lygiateisiškumo principo analizę galima pateikti šias išvadas:

- lygiateisiškumas tai bendrasis tarpšakinis viešųjų pirkimų vykdymo principas, kuriuo vadovaujantis visiems tiekėjams turi būti sudaromos vienodos sąlygos dalyvauti pirkime, nustatomas draudimas sudaryti dirbtines kliūtis;
- siekiant užtikrinti tinkamą šio principo įgyvendinimą Viešųjų pirkimų įstatyme yra numatytos specialios priemonės, kurios turėtų užtikrinti jo įgyvendinimą: nustatytos tiekėjų pasiūlymų pateikimo terminų ribos, perkančiajai organizacijai draudžiama keisti pirkimo sąlygas ar jas nevienodai aiškinti, tiekėjams draudžiama keisti pateiktus pasiūlymus, draudžiama keisti derybų rezultatus, tiekėjų pasiūlymai turi būti vertinami objektyviai bei nešališkai, juos atmetus turi būti sudaromos vienodos sąlygos ginčyti pirkimo procedūrų teisėtumą ar reikalauti paaiškinimo;
- vykdant viešuosius pirkimus praktikoje lygiateisiškumo principas dažnai pažeidžiamas perkančiajai organizacijai proteguojant tam tikrą tiekėją, nustatant per trumpus terminus pasiūlymų pateikimui, nesudarant sąlygų kitiems tiekėjams dalyvauti pirkime bei vertinat pasiūlymus nustatant skirtingas vertinimo sąlygas.

2.2. Abipusio pripažinimo principas vykdant viešuosius pirkimus

Abipusio pripažinimo principas tai tarpšakinis principas, būdingas tiek viešųjų pirkimų institutai tiek Europos Sąjungos teisei. Lietuvoje šis principas buvo tiesiogiai įtvirtintas tik paskutiniuoju Viešųjų pirkimų įstatymo redakcijoje. Viešųjų pirkimų vykdymo abipusio pripažinimo principas nustato, jog Lietuvoje turi būti pripažinti užsienio valstybėse, visų pirma ES narėse, išduoti dokumentai, o Lietuvoje išduoti dokumentai - užsienio šalyse. Kadangi šis

principas pirmiausiai buvo suformuluotas Europos Bendrijų teisėje jo reikšmės analizę vertėtų pradėti nuo Europos Bendrijos teisės aktų, užtikrinančių šio principo įgyvendinimą.

Abipusio pripažinimo principas yra netiesiogiai įtvirtintas ir gali būti išvedamas iš Sutarties 28⁷⁶ straipsnio. Juo yra siekiama užtikrinti prekių judėjimą be jokių apribojimų valstybių narių tarpe. Šiuo straipsniu draudžiami kiekybiniai apribojimai ir visos lygiaverčio poveikio priemonės. Šis straipsnis apima ir fizinio ir techninio pobūdžio barjerus, taikomus importuojamoms prekėms. Tai liečia ir nacionalines taisykles taikomas tiek vietinės gamybos, tiek importuojamoms prekėms.

Taipogi abipusio pripažinimo principo taikymui yra svarbus Sutarties 86⁷⁷ straipsnis, įpareigojantis vyriausybes, suteikiančias išimtines teises valstybės įmonėms, nediskriminuoti kitų valstybių narių įmonių. Išimtinės teisės, suteiktos valstybės įmonėms, privalo netrikdyti prekybos ir neprieštarauti Bendrijos interesams. Ypatingai svarbu, kad būtų laikomasi Sutarties nuostatų, kurios riboja valstybių pagalbą. Turi būti laikomasi bendro principo, kad neleistina valstybės pagalba, kuri iškreipia konkurenciją, suteikdama palankias sąlygas atskiroms įmonėms ar atskirų prekių gamybai ir daro įtaką prekybai Bendrijos teritorijoje. Pavyzdžiui, laisvai rinkai gali kenkti tai, kad valstybė, įmonėms suteikdama specialias teises, kartu gali spausti nukreipdama įmones pirkti nacionalinį produktą, be to, tokios įmonės, turėdamos dominuojančią padėtį, gali veikti nekonkurenciniu būdu.

Taigi abipusio pripažinimo principas yra tiesiogiai susijęs su Europos Sąjungos teisės laisvo prekių judėjimo principu. Europos teisingumo teismas suformulavo laisvam prekių judėjimui taikomą taisyklę, kad kiekviena prekė, legaliai pardavinėjama vienoje valstybėje narėje turi būti taip pat laisvai pardavinėjama ir kitose valstybėse narėse.⁷⁸ Šis principas buvo suformuotas Cassis de Dijon byloje.⁷⁹ Šioje byloje buvo išspręsta netarifinių kliūčių, kurios labiausiai kliudė užtikrinti laisvą prekių judėjimą ir atitinkamai Europos Bendrijos vidaus rinkos veikimą, problemą. Šioje byloje nustatytų proporcingumo ir abipusio pripažinimo principų taikymas labiau specifiniame prekybos kontekste iliustruojamas bylos *Commission v Ireland*⁸⁰ sprendimu, kuris palietė ir viešuosius pirkimus. Ši byla atskleidė Dundalko organizacijos netiesioginio protekcionizmo taikymą. Vandens tiekimo padidinimo projekto specifikacijoje buvo įtraukta sąlyga, kad statyboje naudojamų vamzdžių statybinė medžiaga atitiktų Airijos standartą 188:1975. Tai reiškė, kad firmų

⁷⁶ Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community // Official Journal. 2002, Nr. C 325.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Vitkus G. Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.193.

⁷⁹ Case 120/78, *Rewe Zentrale v. Bundes-monopolverwaltung fur Branntwein (Cassis de Dijon)* (1979) ERC 649 // http://www.europarl.europa.eu/facts/3_2_1_fr.htm; prisijungimo laikas: 2006-05-10.

⁸⁰ Case 45/87, *Comision v Ireland* (1988) ECR 4929 // http://www.ceec-logon.net/documents/taieux_EC_impl_subnat.doc; prisijungimo laikas: 2006-05-10.

pasiūlymai, kuriuose bus Ispanijoje pagaminti vamzdžiai bus atmesti, neatsižvelgiant į tai, kad Ispanijos vamzdžiai, nors ir ne tiksliai atitikę Airijos standartus, yra puikiai suderinami su bendraisiais Airijos standartų reikalavimais ir buvo tinkami šiam projektui. Europos Teisingumo Teismas pripažino, kad Airijos organizacija, derybose reikalaujama, kad gamins atitiktų nacionalinius standartus, atmetė teisėtus ir atitinkančius įvairius standartus gaminius. Tam tikrais atvejais užsienyje gaminti produktai gali būti atmetami, jei pastarieji neatitinka kokybės reikalavimų. Kadangi papildomi, nelankstūs reikalavimai buvo susiję su nacionalinėmis tradicijomis, o ne su kokybe jie buvo neteisėti.⁸¹

Kaip minėta Lietuvoje laikantis abipusio pripažinimo principo turi būti pripažįstami užsienio valstybėse, visų pirma Europos Sąjungos narėse, išduoti dokumentai, o Lietuvoje išduoti dokumentai - užsienio šalyse. Perkančioji organizacija privalo pripažinti lygiaverčius sertifikatus, išduotus kitose valstybėse narėse įsisteigusių įstaigų, bei priimti kitus kandidatų ar dalyvių lygiaverčių kokybės vadybos užtikrinimo priemonių įrodymus.⁸² Pavyzdžiui, jeigu perkant tam tikras paslaugas ar darbus yra būtina įsitikinti tiekėjo pajėgumu suteikti paslaugas ar atlikti tam tikrus darbus, gali būti pareikalauta, kad kandidatas ar dalyvis pateiktų nepriklausomos įstaigos išduotą sertifikatą, patvirtinantį, kad jis laikosi tam tikrų kokybės vadybos sistemos standartų. Šiuo atveju pirkimo dokumentuose yra nurodoma kokybės vadybos sistema, pagrįsta atitinkamų Europos standartų serijomis, kurias yra sertifikavusi Europos Bendrijos teisės aktų nustatytus reikalavimus atitinkanti sertifikavimo įstaiga.

Tačiau galima situacija, kai dėl objektyvių priežasčių perkančiosios organizacijos poreikius gali patenkinti tik konkretaus gamintojo ar tiekėjo prekės, darbai ar paslaugos. Tik šiuo atveju gali būti pateisinamas specialaus reikalavimo nustatymas. Pirkdama darbus ar paslaugas ar tam tikrais kitais atvejais, norėdama įsitikinti dalyvio techniniu pajėgumu, perkančioji organizacija gali reikalauti tam tikrų sertifikatų. Pavyzdžiui, perkančioji organizacija gali reikalauti, kad kandidatas ar dalyvis pateiktų nepriklausomos įstaigos išduotą sertifikatą, patvirtinantį, kad jis laikosi tam tikrų kokybės vadybos sistemos standartų. Tokiu atveju ji pirkimo dokumentuose nurodo kokybės vadybos sistemą, pagrįstą atitinkamų Europos standartų serijomis, kurias yra sertifikavusi Europos Bendrijos teisės aktų nustatytus reikalavimus atitinkanti sertifikavimo įstaiga. Dar vienas praktikoje paplitęs atvejis, kai perkančioji organizacija, pirkdama paslaugas, darbus, gali pareikalauti pateikti nepriklausomų įstaigų išduotus sertifikatus, patvirtinančius, kad tiekėjas laikosi tam tikrų aplinkos

⁸¹ Westphal T. European Tenders on the Internet: The policy Context / Public Procurement Law Review. Sweet & Maxwell, 1998. No 5. P.437-438.

⁸² Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. Str.37.

apsaugos vadybos standartų. Tokiu atveju ji pirkimo dokumentuose turi nurodyti Europos Bendrijos aplinkos apsaugos vadybos ir audito sistemą. Perkančioji organizacija turi pripažinti lygiaverčius sertifikatus, išduotus kitose valstybėse narėse. Ji taip pat priima kitus kandidatų ar dalyvių lygiaverčių kokybės vadybos užtikrinimo priemonių įrodymus.

Viešųjų pirkimų vykdymo abipusio pripažinimo principą galima įvardinti, kaip viešųjų pirkimų vykdymo lygiateisiškumo principo sudedamąją dalį. Tai išvestinis principas, kuris nėra tiesiogiai deklaruojamas Viešųjų pirkimų įstatyme. Viešųjų pirkimų vykdymo lygiateisiškumo ir abipusio pripažinimo principai yra glaudžiai tarpusavyje susiję bei atlieka panašų vaidmenį vykdant viešuosius pirkimus. Abejais jais vadovaujantis perkančioji organizacija turi sudaryti vienodas sąlygas visiems tiekėjams dalyvauti pirkime, nesudarydama jokių dirbtinių kliūčių. Abipusio pripažinimo principas yra svarbus tuo atveju, jeigu Lietuvoje organizuojamame viešajame pirkime dalyvauja užsienio valstybių tiekėjai, ar Lietuvos įmonės dalyvauja Europos Sąjungos valstybių narių vykdomuose viešuosiuose pirkimuose. Abipusio pripažinimo principo taikymas turėtų palengvinti viešojo pirkimo procesą. Lengviau bus parengti technines specifikacijas, išvengiant atskirų valstybių techninių ir kitokių taisyklių derinimo, o taip pat vertinti tiekėjų pasiūlymus.

Atlikus viešųjų pirkimų vykdymo abipusio pripažinimo principo analizę galima pateikti šias išvadas:

- abipusis pripažinimas tai tarpšakinis išvestinis viešųjų pirkimų vykdymo principas, glaudžiai susijęs su viešųjų pirkimų vykdymo lygiateisiškumo principu;
- vadovaujantis abipusio pripažinimo principu taipogi turi būti sudaromos vienodos sąlygos Lietuvos ir užsienio tiekėjams – pripažįstami užsienio šalyse, visų pirma Europos Sąjungos narėse išduoti dokumentai, o Lietuvoje išduoti dokumentai – užsienio šalyse;
- vykdant viešuosius pirkimus praktikoje abipusio pripažinimo principas pažeidžiamas nepripažįstant sertifikatų išduotų kitose valstybėse įsisteigusių įmonių, taikant specifinę standartizaciją, nustatant specifinius reikalavimus perkamoms prekėms, darbams ar paslaugoms.

2.3. Nediskriminavimo principas vykdant viešuosius pirkimus

Nediskriminavimo principas tai tarpšakinis principas būdingas ne tik administracinės teisės viešųjų pirkimų institui bet ir Europos Sąjungos teisei. Diskriminacijos draudimo principas yra

tiesiogiai įtvirtintas Sutarties 12 straipsnyje⁸³. Juo yra draudžiama bet kokia diskriminacija dėl priklausymo vienai ar kitai valstybei. Tai apima ir tiesioginę diskriminaciją, ir netiesioginę diskriminaciją nacionaliniu aspektu. Sutarties 28, 43, 49 straipsniai įgyvendina šį principą juos atitinkančiose srityse, dėl to kur įmanoma pasinaudoti viena iš šių straipsnių nuostatų, 12 straipsnis netaikomas (nors tai gali būti panaudojama labiau specifinių nuostatų interpretavimui). Sutarties 81 straipsnis skirtas konkurenciją ribojantiems įmonių susitarimams. Šiuo straipsniu draudžiami įmonių susitarimai ar suderinti veiksmai, kuriais siekiama apriboti arba iškreipti konkurenciją ir kurie turi poveikį tarp valstybių narių. Konkurenciją ribojantys susitarimai tarp įmonių yra toleruojami, jei jais siekiama tobulinti produktų gamybą ar paskirstymą, skatinti technikos ar ekonomikos pažangą, kartu sudarydami sąlygas vartotojams pasinaudoti rezultatais.⁸⁴

Viešųjų pirkimų direktyvų nuostatos, susijusios 12 straipsnio apribojimais, draudžia diskriminaciją atliekant tam tikro tipo apribojimus šių direktyvų reguliavimo srityse.⁸⁵ Perkančiosios organizacijos yra privalo vykdyti pirkimus pagal objektyvius ir nediskriminuojančius kriterijus ir tuo būdu prisidėti prie tinkamo Europos Sąjungos bendrosios rinkos funkcionavimo.

Atliekant pirkimo procedūras ir nustatant laimėtoją perkančioji organizacija Lietuvoje vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymu turi užtikrinti nediskriminavimo principo laikymąsi. Diskriminacija – skirtingas individų ar įmonių traktavimas nustatant jiems nevienodas veiklos sąlygas.⁸⁶ Viešųjų pirkimų vykdymo nediskriminavimo principas yra įtvirtintas įstatymo nuostatose siekiant įgyvendinti sąžiningą konkurenciją viešuosiuose pirkimuose. Jis nustato tiekėjų diskriminavimo draudimą t.y. sprendimai dėl skirtingų tiekėjų negali būti priimami taikant dvigubus reikalavimų standartus.⁸⁷ Be abejo bet koks reikalavimas tam tikra prasme gali būti laikomas diskriminaciniu. Visada atsiras tiekėjų, kurie netenkins vieno ar kito reikalavimo. Dėl to yra būtina išskirti pagrįstus reikalavimus, kurių tikslas – patenkinti pagrįstus perkančiosios organizacijos prekių, darbų ar paslaugų poreikius, ir nepagrįstus. Iš to kyla reikalavimas teikėjui – jis turi būti pajėgus įvykdyti numatomą sudaryti pirkimo sutartį.

Tiekėjams keliami reikalavimai turi būti pagrįsti. Perkančioji organizacija turi garantuoti tiekėjų konkurenciją. Vykdamas viešuosius pirkimus, paprastai yra siekiama įsigyti prekių, paslaugų ar darbų už mažiausią kainą. Tinkamai sudarytos konkurencijos sąlygos leidžia perkančiajai organizacijai įsigyti prekių, paslaugų ir darbų už optimalų kainos ir kokybės santykio variantą. Kad

⁸³ Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community // Official Journal. 2002, Nr. C 325.

⁸⁴ Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community // Official Journal. 2002, Nr. C 325

⁸⁵ Arrowsmith S. The Law of Public and Utilities Procurement. London: Sweet&Maxwell, 1996. P. 95.

⁸⁶ Vainienė R. Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Tyto alba, 2005. P.67.

⁸⁷ Jakštas V., Bivainis J. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo komentaras / Verslo ir komercinė teisė, 2004. Nr. 4-5. P.31.

būtų užtikrinta sąžininga konkurencijos laisvė viešuosiuose pirkimuose, tiekėjų pasiūlymai turi būti vertinami vienodai.⁸⁸ Autorės nuomone Viešieji pirkimai turi būti pagrįsti nediskriminavimu (objektynumu) lygiateisiškumu, bei skaidrumu. Šios nuostatos laikymasis riboja administravimo apgaulės ir korupcijos riziką, bei padeda sukurti realią konkurenciją, kuri būtina siekiant subalansuotos kainos. Kitaip tariant, niekada nebūsite tikri, jog kaina yra teisinga, jeigu nebus konkurencijos. Ir iš tikrųjų pasaulinė patirtis rodo, kad didesnė konkurencija, profesionalumas dirbant rinkos sąlygomis, efektyvios ir nediskriminuojančios pirkimų procedūros gali ženkliai sumažinti kainas, pagerinti kokybę ir galiausiai sudaryti sąlygas racionaliai panaudoti valstybės lėšas.

Viešųjų pirkimų vykdymo nediskriminavimo principas yra glaudžiai susijęs su viešųjų pirkimų vykdymo abipusio pripažinimo principu. Šis principas taipogi apima draudimą diskriminuoti nacionaliniu aspektu, bei reikalauja taikyti vienodas sąlygas skirtingiems tiekėjams:

1. yra draudžiama diskriminuoti kitus ES valstybės tiekėjus ar sudaryti bet kokius barjerus dalyvauti kitos ES valstybės tiekėjui viešojo pirkimo konkursuose;
2. perkančioji organizacija negali diskriminuoti tiekėjų pateikiant pirkimo dokumentus, o ypač techninėse specifikacijose, nurodant atitinkamus konkrečius standartus ir reikalavimus.

Šių draudimų pagrindu atsirado lygiaverčių standartų doktrina, kuria vadovaudamasi perkančioji organizacija perka pagal pateikiamas technines specifikacijas, kuriose nurodomi tik perkamo objekto tam tikri bendri požymiai.

Viešųjų pirkimų vykdymo nediskriminavimo principo turi būti laikomasi nustatant skelbimų apie viešųjų pirkimų procedūras tvarką, pasiūlymų pateikimo terminus, rengiant perkamo objekto techninę specifikaciją, nustatant minimalius tiekėjų kvalifikacinius reikalavimus bei vykdant kirtus viešojo pirkimo proceso etapus. Siekiant išsiaiškinti kokiomis priemonėmis įstatymų leidėjas užtikrina nediskriminavimo principo laikymąsi vykdant viešuosius pirkimus vertėtų aptarti viešojo pirkimo vykdymo etapus, kurių metu šis principas, siekiant viešojo pirkimo pagrindinio tikslo, atlieka didžiausią vaidmenį:

1 - Pirma – techninių specifikacijų parengimas. Nediskriminavimo principas reiškia, kad pirkimo objekto techninė specifikacija visiems konkurso dalyviams turi suteikti lygias galimybes, nesudarydama nepagrįstų kliūčių konkurencijai. Pirkimų objektui keliami techniniai

⁸⁸ Case C-94/99, ARGE Gewässerschutz v Bundesministerium Fur Land und Forstwirtschaft, (2000) ECR I-11037 // http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61999J0094; prisijungimo laikas: 2006-06-18.

reikalavimai negali būti diskriminaciniai bei prieštarauti konkurencijos principams. Perkančiųjų organizacijų apibrėžtos techninės specifikacijos turėtų atverti viešuosius pirkimus konkurencijai⁸⁹. Techniniai reikalavimai turi atitikti egzistuojančius standartus. Egzistuojantys Europos Sąjungos standartai, yra viršesni už kitus tarptautinius ir nacionalinius standartus.⁹⁰

Lietuvoje Viešųjų pirkimų įstatyme taipogi yra imperatyviai numatyta, jog techninė specifikacija turi užtikrinti konkurenciją ir nediskriminuoti tiekėjų.⁹¹ Techninėje specifikacijoje yra apibūdinamos perkamų prekių, paslaugų ar darbų savybės. Šios specifikacijos turi būti apibrėžtos taip, jog jose būtų atsižvelgta į visiems naudotojams tinkamą projektą. Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos skirtos techninei specifikacijai, nurodo, jog ji negali būti nurodoma, nustatant standartą, techninį reglamentą ar normatyvą, nurodant pirkimo objekto funkcines savybes ar apibūdinant norimą rezultatą. Siekiant išvengti galimos tiekėjų diskriminacijos šiame įstatyme numatyta, jog apibūdinant pirkimo objektą techninėje specifikacijoje negali būti nurodytas konkretus modelis ar šaltinis, konkretus procesas ar prekės ženklas, patentas, tipai, konkreti kilmė ar gamyba, dėl kurių tam tikriems tiekėjams būtų sudarytos palankesnės sąlygos nei kitiems.⁹²

2 - Antra – tiekėjams nustatyti minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai taipogi negali dirbtinai riboti konkurencijos – perkančioji organizacija, rengdama technines specifikacijas bei nustatydamą kvalifikacinius reikalavimus, negali specialiai sudaryti geresnių dalyvavimo konkurse sąlygų vienam tiekėjui, nei kitam.

3 - Trečia – Atliekant teikėjų pateiktų pasiūlymų vertinimą perkančioji organizacija privalo atmesti pasiūlymą, jei:

- paraišką arba pasiūlymą pateikęs tiekėjas neatitinka minimalių pirkimo dokumentuose nustatytų kvalifikacijos reikalavimų;
- pasiūlymas neatitinka pirkimo dokumentuose nustatytų reikalavimų;
- visi tiekėjai pasiūlė per dideles, perkančiajai organizacijai nepriimtinas kainas;

⁸⁹ Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/18/EB „Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“ // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva18LT.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-01.

⁹⁰ Council Directive 92/50/EEC relating to the coordination of procedures for the award of public service contracts // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direkt5.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-05.

Guide to the Community Rules on Public Supply Contracts. Directive 93/36/EEC. Office of Official Publication of the European Communities. 1997 // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/gsuplen.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.

Tarybos 1993 m. birželio 14 d. direktyva 93/37/EEB „Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=32673&Condition2=viešųjų+pirkimų>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

⁹¹ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. 25 str. 1-2d.

⁹² Ten pat, 25 str. 8d.

- pasiūlyme nurodyta bendra kaina neatitinka pateiktų jos sudėtinių dalių sumos.⁹³

Atkreiptinas dėmesys, kad pasiūlymo neatitikimas pirkimo dokumentams neskirstomas į esminį ir neesminį, dėl to pasiūlymas, neatitinkantis bet kokio pirkimų dokumentų reikalavimo turi būti atmetamas. Jeigu perkančioji organizacija nori atmesti visų konkurse dalyvaujančių tiekėjų pasiūlymus, ji privalo gauti Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimą.⁹⁴

Taigi viešųjų pirkimų vykdymo nediskriminavimo principas yra netik įstatymiškai įtvirtintas teisės normoje, jo įgyvendinimui Viešųjų pirkimų įstatyme yra numatytos specialios priemonės. Tačiau, kaip šis principo yra laikomasi praktikoje, ar minėtosios priemonės yra pakankamos siekiant užtikrinti jo laikymąsi? Praktikoje, nepaisant anksčiau aptartų Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatų, neretai pasitaiko viešųjų pirkimų konkursų, kurių sąlygos yra parengtos siekiant suteikti galimybę konkrečiam tiekėjui laimėti: pirkimo objektas yra apibudinamas taip, jog jį pateikti gali tik tam tikras tiekėjas, arba nustatomi nepagrįstai aukšti reikalavimai, užkertantys kelią laimėti kitiems tiekėjams.

2004 metais Lietuvos Aukščiausias teismas išnagrinėjo bylą pagal ieškovo UAB „Eismas“ ieškinį atsakovui Vilniaus miesto savivaldybės administracija dėl Vilniaus miesto šviesoforų postų priežiūros paslaugų viešojo pirkimo.⁹⁵ Šioms paslaugoms įsigyti perkančioji organizacija paskelbė tarptautinį atvirą konkursą, kaip reikalauja įstatymas, nustatydamą konkurso dokumentų, pasiūlymų pateikimo tvarką, būtinas konkurso sąlygas.

Viešųjų pirkimų įstatymo ir nediskriminavimo principo nuostatas perkančioji organizacija – Vilniaus miesto savivaldybės administracija pažeidė pripažindama UAB „Siemens“ viešojo pirkimo konkurso nugalėtoju prieš tai neišsiaiškinusi ar ši įmonė yra pakankamai kompetentinga, patikima ir pajėgi įvykdyti pirkimo sutarties sąlygas. Šio tiekėjo kvalifikaciniai duomenys neatitiko paskelbto konkurso sąlygų. Jis nebuvo įregistravęs konkrečios konkurso sąlygose numatytos veiklos, apyvartos vidurkis nesiekė reikalaujamos 500 000 Lt ribos. Laimėjusio tiekėjo personalas neatitiko konkurso sąlygose nustatytų reikalavimų (darbo stažas, atestatai). Įmonė neturėjo konkurso sąlygose nustatytos ir tolimesniam darbui reikalingos technikos. Viešųjų pirkimų komisija šį pasiūlymą pateikusiai įmonę pripažino konkurso nugalėtoja, kaip reikalauja Viešųjų pirkimų įstatymas, nepaprašiusi raštiško kainos sudėtinių dalių pagrindimo, nors pateikto pasiūlymo kaina ir buvo 15 procentų mažesnė už visų kitų tiekėjų pasiūlytų kainų aritmetinį vidurkį.

⁹³ Ten pat, 39 str. 2d.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. 39 str. 3 d.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausio teismo 2004 m. rugsėjo 6 d. Nutartis c.b. UAB „Eismas“ v Vilniaus miesto savivaldybės administracija. Civilinė byla Nr.3K-3-416/2004 // http://www.lat.lt/4_tpiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26921; prisijungimo laikas: 2006-11-10.

Perkančioji organizacija neužtikrino tiekėjų konkurencijos, priimdama pasiūlymų neatitinkančių pirkimo dokumentuose nustatytų reikalavimų pažeidė imperatyvias Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas. UAB „Siemens“ pateikti dokumentai neatitiko konkurso sąlygose nurodytų ir kiekvienam konkurso dalyviui privalomų reikalavimų, todėl komisija neturėjo teisės leisti UAB „Siemens“ dalyvauti konkurse ir vertinti šios bendrovės pateiktą dokumentą. Teisę dalyvauti tolesnėse pirkimo procedūrose turėjo turėti tik tie tiekėjai (rangovai), kurių kvalifikaciniai duomenys atitiko perkančiosios organizacijos reikalavimus. Viešųjų pirkimų komisija neturėjo teisės leisti UAB „Siemens“ dalyvauti konkurse. Tuo tarpu UAB „Eismas“ pralaimėjo konkursą, nors vienintelis pateikė pasiūlymą, atitinkantį viešojo pirkimo konkurso reikalavimus.

Šis atvejis tai nevienintelis pavyzdys to, kaip viešojo pirkimo komisija nevienodai vertina skirtingų tiekėjų pasiūlymus, nevienodai taiko konkurso techninėse specifikacijose ir kituose pirkimo dokumentuose nustatytus reikalavimus tiekėjams, taip pažeisdama nediskriminavimo, lygiateisiškumo, skaidrumo bei kitus viešųjų pirkimų vykdymo principus. Tik nuoseklus ir tikslus viešojo konkurso sąlygų reikalavimų laikymasis ir vienodas jų nuostatų traktavimas visų be išimties tiekėjų atžvilgiu gali užtikrinti sąžiningą tiekėjų konkurenciją, suteikti galimybę objektyviai nustatyti konkurso nugalėtoją, priimti racionaliausią ir perkančiajai organizacijai palankiausią sprendimą.

Atlikus viešųjų pirkimų vykdymo nediskriminavimo principo analizę galima pateikti šias išvadas:

- nediskriminavimas tai tarpšakinis viešųjų pirkimų vykdymo principas, glaudžiai susijęs su viešųjų pirkimų vykdymo abipusio pripažinimo ir lygiateisiškumo principais;
- vadovaujantis šiuo principu draudžiamas skirtingas tiekėjų traktavimas nustatant jiems nevienodas veiklos sąlygas. Perkančioji organizacija privalo užtikrinti tiekėjų konkurenciją;
- siekiant užtikrinti tinkamą šio principo įgyvendinimą Viešųjų pirkimų įstatyme yra numatytos specialios priemonės, kurios turėtų užtikrinti jo įgyvendinimą: nustatyti reikalavimai techninių specifikacijų parengimui, kvalifikaciniai reikalavimai negali dirbtinai riboti konkurencijos, numatyti atvejai kada ir kokia tvarka perkančioji organizacija turi atmesti tiekėjo pateiktą pasiūlymą;
- vykdant viešuosius pirkimus praktikoje nediskriminavimo principas dažnai pažeidžiamas perkančiajai organizacijai „pritaikant“ viešųjų pirkimų sąlygas konkrečiam tiekėjui: pirkimo objektas apibudinamas taip, jog jį pateikti gali tik tam

tikras tiekėjas, arba nustatomi nepagrįstai aukšti reikalavimai, užkertantys kelią laimėti kitiems tiekėjams.

2.4. Skaidrumo ir konfidencialumo principai vykdant viešuosius pirkimus

Skaidrumo principas tai vienas svarbiausių viešųjų pirkimų vykdymo principų. Šis principas apima atliekamų viešųjų pirkimų procedūrų viešumą ir yra kildinamas iš administracinės teisės viešumo principo. Administracinėje teisėje viešumo principas išreiškia informacijos atvirumo, jos prieinamumo, vykdomosios valdžios institucijų ir jos pareigūnų atskaitomybės klausimais, susijusiais su piliečių interesais, privalomumą. Anot dr. A. Bakavecko šį principą lemia Konstitucijos dvasia ir turinys, šis principas padeda užtikrinti visuomenės pasitikėjimą valstybės institucijomis.⁹⁶ Pagal administracinės teisės valstybės tarnybos institutui būdingą skaidrumo principą bet kokia valstybės tarnautojo tarnybinė veikla yra vieša ir suprantama, atvira įvertinti ir susipažinti su jo rengtais tarnybiniais dokumentais, išskyrus įstatymų ar kitų teisės aktų saugomas valstybės ar tarnybos paslaptis.⁹⁷ Taigi skaidrumas tai šakinis principas, būdingas daugeliui administracinės teisės institutų. Tuo tarpu konfidencialumo principą galima apibūdinti, kaip išvestinį administracinės teisės principą, kuris taipogi yra būdingas ne tik viešųjų pirkimų institutui. Šis principas nustato visos informacijos, kuri yra konfidenciali arba, kurios konfidencialumo prašo ją pateikusių suinteresuotos šalys apsaugą. Kaip matysime toliau skaidrumo ir konfidencialumo principai tai skirtingos to paties reiškinio pusės, sąlygojančios tam tikros informacijos prieinamumą visuomenei arba jos slaptumą.

Viešųjų pirkimų vykdymo skaidrumo principas reiškia, kad perkančioji organizacija neturi teisės slėpti informacijos apie vykdomus viešuosius pirkimus, pirkimo procedūras, priimtus sprendimus ir pan.⁹⁸ Viešieji pirkimai turi būti vykdomi viešai. Taipogi šis principas reiškia, jog pirkimai turi būti „permatomi“ priežiūros ir kontrolės tikslu. Su skaidrumo principu siejamas perkančiosios organizacijos priimtų sprendimų logiškumas ir objektyvus elgesys viešojo pirkimo konkurso metu. Europos Teisingumo teismas yra pabrėžęs jog perkančiosios organizacijos turi laikytis skaidrumo principo, kad būtų sudarytos lygios galimybės visiems tiekėjams pateikti

⁹⁶ Bakaveckas A. Lietuvos Respublikos vykdomosios valdžios institucijų sistema: problemos ir sprendimai: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/LTU.-V.,2002. P.35.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 66-2130.

⁹⁸ Jakštas V., Bivainis J. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 4-5. P.31.

pasiūlymus⁹⁹. Perkančioji organizacija privalo paskelbti informaciją apie vykdomus viešuosius pirkimus, apie sudaromas pirkimo sutartis (įskaitant ir preliminarią) bei projekto konkurso rezultatus.

Svarbiausia priemonė skaidrumui užtikrinti – išsamus informavimas apie visas pirkimo procedūras ir sprendimus. Tačiau kai kuriais atvejais informacijos atskleidimas prieštarauja įstatymams, daro nuostolį teisėtiems šalių komerciniams interesams arba trukdo užtikrinti sąžiningą konkurenciją, šiuo atveju perkančioji organizacija informaciją privalo išlaikyti paslapyje. *Viešųjų pirkimų vykdymo konfidencialumo principas*, įtvirtintas Viešųjų pirkimų įstatymo šeštajame straipsnyje nustato draudimą perkančiajai organizacijai ar tiekėjui atskleisti informaciją, kurios konfidencialumą pastarosios nurodė, išskyrus įstatymų numatytus atvejus. Šiuo principu įtvirtinama informacijos apsauga. Tačiau paslaptimi negali būti laikoma tokia informacija, kurios atskleidimo reikalauja įstatymai.

Siekiant išsiaiškinti kokiomis priemonėmis įstatymų leidėjas užtikrina skaidrumo principo laikymąsi vykdant viešuosius pirkimus vertėtų aptarti viešojo pirkimo vykdymo etapus, kurių metu šiems principas atlieka didžiausią vaidmenį:

1 - Pirma – Informacijos apie numatomus vykdyti viešuosius pirkimus skelbimas yra svarbiausia priemonė pirkimų skaidrumui bei pagrindinių bendros rinkos principų realizavimui užtikrinti. Lietuvos respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymo 22 ir 23 straipsniai nustato viešųjų pirkimų skelbimo tvarką. Perkančioji organizacija privalo pranešti apie numatomus pirkimus, paskelbti apie kiekvieną pirkimą (išskyrus pirkimus vykdomus neskelbiamų (neskelbiamų supaprastintų) derybų būdu ir taikant įprastinę komercinę praktiką), bei jų rezultatus.

Perkančioji organizacija savo skelbimus apie iš anksto numatomus pirkimus gali skelbti savo internetinėje svetainėje, vadinamojoje perkančiosios organizacijos duomenų dalyje. Viešųjų pirkimų skelbimai spausdinami Europos Sąjungos specialiaame leidinyje ir „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ bei skelbiami Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje svetainėje.¹⁰⁰ Visus, šiuose leidiniuose spausdinti skirtus skelbimus, perkančioji organizacija pateikia Viešųjų pirkimų tarnybai. Pastaroji reikalavimus atitinkančius skelbimus perduoda spausdinti anksčiau minėtiems leidiniams bei praneša perkančiajai organizacijai skelbimo išsiuntimo būdą ir datą. Ši viešųjų pirkimų skelbimo tvarka užtikrina informacijos prieinamumą ne tik vietiniams – Lietuvos, bet ir užsienio šalių potencialiems tiekėjams.

⁹⁹ Case C-87/94, Commission v Kingdom of Belgium. (1996) ECR I-02043 // <http://www.ukmin.lt/lt/viesieji-pirkimai/teismo-sprendimai/dokum-pasiulymu/EUR-Lex%20-%2061994J0087%20-%20EN.htm>; prisijungimo laikas: 2006-06-17.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. 23 str. 1. d.

Apie pirkimus, kurių vertė viršija tarptautinio pirkimo vertės ribas turi būti paskelbta Europos Sąjungos mastu. Visi potencialūs tiekėjai taipogi turi būti informuoti apie sutartis, kurių vertė yra didesnė, nei nustatytos vertės ribos. Šį reikalavimą perkančioji organizacija įvykdo paskelbdama pranešimą Europos Bendrijos oficialaus leidinio (angl. Official Journal) priede, kurio elektroninė versija yra pateikiama viešųjų pirkimų duomenų bazėje TED (angl. Tenders Electronic Daily).¹⁰¹ Taigi visi potencialūs tiekėjai privalo būti informuoti apie numatomą pirkimą.

2 - Antra – perkančioji organizacija, atlikusi pateiktų pasiūlymų vertinimą, ir sudariusi preliminarią pasiūlymų eilę nedelsdama turi apie ją pranešti pasiūlymus pateikusiems tiekėjams, tame tarpe ir tiems, kurių pasiūlymai buvo atmesti, nurodant pasiūlymų atmetimo priežastis. Ši Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymo nuostata taipogi yra labai svarbi siekiant užtikrinti viešųjų pirkimų skaidrumą. Preliminarioji pasiūlymų eilė nustatoma ekonominio naudingumo mažėjimo arba kainų didėjimo tvarka. Turi būti atlikta šios eilės patvirtinimo ir sprendimo dėl laimėjusio pasiūlymo priėmimo procedūra. Galima priimti vieną sprendimą dėl pasiūlymų eilės ir laimėjusio pasiūlymo patvirtinimo. Viešųjų pirkimų įstatyme yra draudžiama neišnagrinėjus tiekėjų pretenzijų ir skundų priimti sprendimą dėl laimėjusio pasiūlymo.

3 - Trečia – perkančioji organizacija privalo viešai paskelbti apie sudarytą viešojo pirkimo sutartį (įskaitant ir preliminarią sutartį). Tiekėjai, dalyvavę viešojo pirkimo konkurse, tačiau netapę jo nugalėtojais yra individualiai informuojami, nevēliau, kaip per 3 darbo dienas po pirkimo sutarties sudarymo.¹⁰² Šis reikalavimas apriboja perkančiosios organizacijos galimybes nuslėpti su kuo buvo sudaryta viešojo pirkimo sutartis, kas tapo viešojo pirkimo konkurso nugalėtoju.

4 - Ketvirta – skatinant konkurenciją ir tarptautinę prekybą yra siekiama užtikrinti, kad vetinuose leidiniuose skelbimai nebūtų išspausdinami anksčiau, nei skelbimas bus išsiųstas Europos bendrijų oficialių leidinių tarybai. Yra stengiamasi užtikrinti, kad to paties skelbimo tekstas skirtinguose leidiniuose būtų tapatus. Viešųjų pirkimų įstatymas nustato reikalavimus viešųjų pirkimų skelbimų turiniui, o juos detalizuoja ir skelbimų tipines formas nustato Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus įsakymas.¹⁰³ Pastarojo meto naujovė yra ta, kad Europos Sąjungos oficialiame

¹⁰¹ Westphal T. European Tenders on the Internet: The policy Context / Public Procurement Law Review. Sweet & Maxwell, 1998. No.5. P.151.

<http://ted.europa.eu/Exec?DataFlow=hRead.dfl&Template=TED/homepage.htm&hpt=ALL&StatLang=LT>: prisijungimo laikas: 2006-10-01

¹⁰² Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. 18 str. 5. d.

¹⁰³ Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos vyriausybės direktoriaus 2006 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. 1S-37 “Dėl tarptautinių viešųjų pirkimų skelbimų tipinių formų pildymo rekomendacijų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 76-2953.

leidinyje išspausdinti skirti skelbimai turės būti rengiami ne pagal Viešųjų pirkimų tarnybos patvirtintas formas, o pagal formas, patvirtintas Europos Bendrijų Komisijos reglamentu.

5 - Penkta – viešųjų pirkimų įstatymo 18 straipsnio 3 dalyje yra numatyta, jog „sudarant pirkimo sutartį negali būti keičiama laimėjusio tiekėjo pasiūlymo kaina ir pirkimo dokumentuose bei pasiūlyme nustatytos pirkimo sąlygos“.¹⁰⁴ Ši nuostata yra svarbi skatinat sąžiningą konkurenciją. Ji panaikina galimybę laimėti pasiūlius mažesnę kainą su tikslu vėliau vykdant sutartį ją pakeisti. Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatyme yra įtvirtinta, jog sutartis negali būti keičiama šalių susitarimu, joje turi būti nurodyta kaip turi būti vykdomi pakeitimai. Taipogi sutartyje su tiekėju, jeigu ji ilgesnė, nei vieneri metai, turi būti nurodyta kaip bus elgiamasi keičiantis aplinkos sąlygoms (kylant infliacijai, didėjant darbo užmokesčiui, augant medžiagų kainoms). Šios sutarties nuostatos apsaugo tiekėjus nuo galimų nuostatų, bet sudaro sąlygas neteisėtai pakeisti sutarties kainą.

6 - Šešta - skaidrumo, nediskriminavimo, lygiateisiškumo bei kitų viešųjų pirkimų principų veikimas yra užtikrinus griežtas vokų, su tiekėjų pasiūlymais atplėšimo taisykles. Vokai su pasiūlymais atplėšiami viešojo pirkimo komisijos posėdyje, kuriame turi teisę dalyvauti visi pasiūlymus pateikę tiekėjai ar jų atstovai (visiems turi būti sudaromos vienodos galimybės). Šiame posėdyje tiekėjai turi teisę sužinoti visą reikiamą informaciją, susijusią su tiekėjų pasiūlymais. Viešojo pirkimo komisijos vokų atplėšimo posėdis, bei kitos pirkimo procedūros gali būti filmuojamos. Posėdis vyksta pirkimo dokumentuose nurodytoje vietoje, prasideda nurodytą dieną, valandą ir minutę. Šio posėdžio metu yra atplėšiami visi vokai, gauti nepasibaigus jų pateikimo terminui. Vokų atplėšimo procedūros metu skelbiami pasiūlymus pateikusių tiekėjų pavadinimai, pasiūlymuose nurodytos kainos, pagrindinės techninės pasiūlymų charakteristikos. Šios nuostatos yra svarbios viešųjų pirkimų skaidrumui užtikrinti.

Priemonių, kuriomis įstatymo leidėjas užtikrina *konfidencialumo principo* laikymąsi vykdant viešuosius pirkimus nėra taip daug, kaip viešųjų pirkimų vykdymo skaidrumo principo. Kaip minėta vadovaujantis konfidencialumo principu, jeigu tam tikros informacijos atskleidimas prieštarauja įstatymams, daro nuostolį teisėtiems šalių komerciniams interesams ar trukdo sąžiningą konkurenciją perkančioji organizacija neturi teisės ją atskleisti. Siekiant užtikrinti viešųjų pirkimų vykdymo metu gautos informacijos apsaugą viešųjų pirkimų komisijos nariai privalo būti pasirašę konfidencialumo pasižadėjimus ir nešališkumo deklaracijas. Komisijos nariams, ekspertams ir kitiems asmenims dalyvaujantiems viešojo pirkimo procedūrose yra nustatytas draudimas atskleisti

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. 18 str. 3. d.

informaciją susijusią su šiomis procedūromis, teikti informaciją tretiesiems asmenims apie tiekėjų pateiktų pasiūlymų turinį, išskyrus LR teisės aktų nustatytus atvejus.¹⁰⁵

Taigi viešųjų pirkimų vykdymo skaidrumo principas yra netik įstatymiškai įtvirtintas teisės normoje, jo įgyvendinimui Viešųjų pirkimų įstatyme yra numatytos specialios priemonės. Įstatymo leidėjas yra numates keletą priemonių užtikrinančių ir konfidencialumo principo veikimą praktikoje. Kaip matėme šie du viešųjų pirkimų vykdymo principai – tai dvi skirtingos to paties reiškimo pusės. Paanalizuokime, kaip balansas tarp šių principų yra išlaikomas praktikoje.

2005 m. Lietuvos Aukščiausias teismas išnagrinėjo ginčą tarpe „Sigma Telas“, UAB „A. Žilinskio ir Ko“ ir AB „Rytų skirstomieji tinklai“ dėl informacijos surinkimo ir valdymo sistemos paruošimo darbų pirkimo supaprastintų derybų būdu.¹⁰⁶ UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskio ir Ko“, įsteigę konsorciumą dalyvauti paskelbtame viešajame pirkime, pateikė pirminį pasiūlymą ir buvo pakviesti dalyvauti derybose. Po derybų tiekėjams buvo pasiūlyta pateikti galutinius pasiūlymus, kuriuos jie pateikė kartu su reikalaujamais paaiškinimais ir dokumentais dėl pirkimo kainos. Konkurse dalyvavę tiekėjai, kurių pirminio pasiūlymo kaina buvo mažiausia neužilgo gavo pranešimą, kad konkurso nugalėtoju pripažintas konkurse taip pat dalyvavęs tiekėjas UAB „Fima“.

Perkančioji organizacija vykdydama šį pirkimą pažeidė nevieną Viešųjų pirkimų įstatymo normą bei principą. Pirmiausiai pažeidžiant viešųjų pirkimų skaidrumo principą ir sąžiningos konkurencijos laisvę UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskio ir Ko“ nebuvo informuoti dėl preliminarios eilės sudarymo. Antra, viešųjų pirkimų komisija atmetė tiekėjo pasiūlymą nenurodydama konkrečios jo atmetimo priežasties, ir trečia, tiekėjams pateikus pretenziją dėl perkančiosios organizacijos priimto sprendimo, perkančioji organizacija jos neišnagrinėjo, nepateikė atsakymo.

Viešųjų pirkimų įstatymas nustato būtinybę perkančiajai organizacijai atmetant pasiūlymą aiškiai ir detaliam nurodyti konkurso dalyviui jo pasiūlymo atmetimo priežastis, išnagrinėjus pretenziją pateikti išsamų ir pagrįstą atsakymą. Tai garantuoja realų Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtintų principų įgyvendinimą. Skundo nenagrinėjimas, ar priėmus sprendimą atmesti konkretų pasiūlymą, nepranešimas apie tai pirkimo dalyviui, ir pasiūlymo priežasčių nenurodymas negali būti

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. 6 str. 2. d., 16 str. 4 d.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausio Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskio ir Ko“ v AB „Rytų skirstomieji tinklai“, civilinė byla Nr. 3K-3-416/2005 // http://www.lit.lt/4_tpiuuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=28746; prisijungimo laikas: 2006-09-19.

laikomi teisėtais, nes taip akivaizdžiai pažeidžiami lygiateisiškumo, teisingumo principai bei viešųjų pirkimų dalyvio teisė į informaciją.¹⁰⁷

Lietuvos aukščiausio teismo praktikoje yra pažyma, jog tik nuoseklus ir tikslus konkurso sąlygų reikalavimų laikymasis ir vienodas jų nuostatų traktavimas visų be išimties tiekėjų atžvilgiu, gali užtikrinti paskelbto konkurso skaidrumą ir sudaryti galimybę objektyviai nustatyti konkurso nugalėtoją.¹⁰⁸ Visais atvejais skaidrumas, kuris reiškia tinkamos informacijos apie organizuojamus viešuosius pirkimus, jo sąlygas bei priežastis, dėl kurių atmetamas vienas ar kitas dalyvio pasiūlymas, suteikimas, be abejojimo, turi būti derinamas su konfidencialumo principu. Tiekėjų pasiūlymų atmetimo priežastys, negali būti laikomos konfidencialia informacija.

Atlikus viešųjų pirkimų vykdymo skaidrumo ir konfidencialumo principų analizę galima pateikti šias išvadas:

- skaidrumas ir konfidencialumas tai išvestiniai šakiniai viešųjų pirkimų instituto principai būdingi visai administracinės teisės sistemai, tai skirtingos to paties reiškinio pusės, sąlygojančios tam tikros informacijos prieinamumą visuomenei arba jos slaptumą.
- skaidrumo principas nustato draudimą perkančiajai organizacijai slėpti informaciją apie vykdomus viešuosius pirkimus, pirkimo procedūras, priimtus sprendimus ir pan., viešieji pirkimai turi būti „permatomi“ priežiūros ir kontrolės tikslu. Konfidencialumas nustato visos informacijos, kuri yra konfidenciali arba, kurios konfidencialumo prašo ją pateikusios suinteresuotos šalys apsaugą;
- viešųjų pirkimų vykdymo skaidrumas ir konfidencialumas užtikrinami nustatant konkrečius reikalavimus informacijai apie viešuosius pirkimus teikimui, imperatyviai reglamentuojant viešųjų pirkimų komisijos veiklą;
- vykdant viešuosius pirkimus praktikoje skaidrumo principas dažnai pažeidžiamas perkančiajai organizacijai neinformuojant konkurso dalyvių apie įvykusio konkurso rezultatus, sudarytą preliminarią eilę, tiekėjų pasiūlymų atmetimą bei tai nulėmusias priežastis.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausio Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskio ir Ko“ v AB „Rytų skirstomieji tinklai“, civilinė byla Nr. 3K-3-416/2005 //

http://www.lat.lt/4_tpbuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=28746; prisijungimo laikas: 2006-09-19

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausio teismo 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c.b. UAB „Eismas“ v Vilniaus miesto savivaldybės administracija. Civilinė byla Nr. 3K-3-416/2004 // http://www.lat.lt/4_tpbuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26921; prisijungimo laikas: 2006-11-10.

2.5. Proporciningumo principas vykdant viešuosius pirkimus

Proporciningumo sąvoka yra inspiruota Vokietijos teisės, tačiau įvairių formų ją galima rasti ir kitose teisinėse sistemose.¹⁰⁹ Proporciningumas tiesiogiai nėra minimas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, tai teisės doktrinoje suformuluotas išvestinis bendrasis teisės principas. Konstitucinis teismas yra konstatavęs, jog „apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas bei ieškant atsakymo į klausimą, ar konkretus ribojimas yra būtinais reikalingas demokratinėje visuomenėje, pirmiausiai reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį, o antra nustatyti, ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamam teisėtam tikslui“¹¹⁰. Kalbant apie proporciningumą, kaip administracinės teisės šakos principą, būdingą ir viešųjų pirkimų institutui, būtina paminėti, jog administracinio sprendimo mastas bei griežtumas turi būti proporcingi administravimo tikslui.¹¹¹ Šis principas atėjęs iš Europos Sąjungos teisės principų, reikalauja interesų (viešojo ir privataus) darnos. Tai tam tikra „aukso vidurio paieška Europos Bendrijų sutarties 5 straipsnyje yra įtvirtinta nuostata, jog proporciningumo principas turi užtikrinti, kad valdžia išlaikytų tinkamą siekiamų tikslų ir priemonių, kurias ji gali panaudoti tiems tikslams pasiekti proporciningumą“.¹¹²

Bendrojoje teisėje proporciningumo principas tarnauja įvertinimui įgaliojimų įgyvendinimo teisėtumo, kai siekiama pripažinti teisėto tikslo ir tuo pačiu kiti tikslai yra pažeidžiami.¹¹³ Taigi proporciningumo principas atlieka kontrolinę priemonės pasirinkimo funkciją. Ši funkcija gali būti labai naudinga atliekant viešuosius pirkimus vykdančių organizacijų darbo kokybės analizę.

Viešųjų pirkimų institutui būdingas proporciningumo principas yra tiesiogiai įtvirtintas Viešųjų pirkimų įstatyme. Jis reiškia, jog turi būti išlaikomas balansas tarp tikslų, kurios norima pasiekti ir priemonių, kurios gali būti panaudotos šiems tikslams pasiekti. Tačiau, kaip atskirti pagrįstus perkančiosios organizacijos nustatytus reikalavimus nuo nepagrįstų? Tuos, kurie yra diskriminaciniai ir prieštarauja sąžiningos konkurencijos principams nuo nediskriminacinių? Šiuo atveju vertėtų atkreipti dėmesį į tikslą, kurio siekiant yra keliamas konkretus reikalavimas. Nustatomi reikalavimai turi būti proporcingi siekiamo rezultato atžvilgiu – pirkimo sutarties įvykdymo sudėtingumo atžvilgiu. Reikalavimai turi būti suformuluoti atsižvelgiant į proporciningumo principą – privalomas balansas tarp naudojamos priemonės ir siekiamo tikslo. Pasirenkant

¹⁰⁹ Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999. P.116.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl alkoholio ir tabako reklamos“ Nr.6/96-10/96. Konstitucinio teismo aktai / 2 knyga. Vilnius – Lietuvos Konstitucinis teismas, 2000. P.256.

¹¹¹ Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P.195.

¹¹² Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community // Official Journal. 2002, Nr. C 325.

¹¹³ Keon L., Nuffel P.V. Constitutional law of the European Union. London: Sweet & Maxwell, 1999. P. 32

priemonės būtina atsakyti į klausimus: ar tam tikra priemonė yra tinkama tikslui pasiekti? A ši priemonė yra būtina tikslui pasiekti? Ar yra glaudus ryšys tarp priemonės ir tikslo?

Norint elgtis nepažeidžiant proporcingumo principo reikia elgtis protingai. Proporcingumo principas reikalauja, kad perkančiosios organizacijos tiekėjams, taip pat būsimiems tiekėjų įsipareigojimams keliami reikalavimai derėtų su pirkimo objektu ir pirkimo sąlygomis. Kitais žodžiais tariant, perkančioji organizacija neturėtų kelti didelių reikalavimų tiekėjų kvalifikacijai, reikalauti didelių sutarties vykdymo garantijų, jeigu perka, pavyzdžiui, kelis stalinius kompiuterius.¹¹⁴

Įstatymo leidėjo numatytos priemonės viešųjų pirkimų vykdymo proporcingumo principo įgyvendinimui pirmiausiai yra sietinos su nustatytais proporcingais perkamai prekei, paslaugai ar darbams reikalavimais tiekėjų kvalifikacijai. Šie reikalavimai turi būti adekvatūs perkamam objektui ir jie neturi riboti konkurencingų pasiūlymų pateikimo. Siekiant išsiaiškinti ar tam tikras tiekėjas yra pajėgus įvykdyti viešojo pirkimo sąlygas yra numatomi minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai ir nurodomi dokumentai, kuriuos reikia pateikti siekiant įrodyti, jog tiekėjas iš tikrųjų atitinka šiuos nurodymus. Minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai turi būti pagrįsti, tikslūs, aiškūs, negali dirbtinai riboti konkurencijos bei turi sutikti su perkamu objektu. Viešųjų pirkimų vykdymo proporcingumo principu turi būti vadovaujama nustatant viešųjų pirkimų reguliavimo apimtį bei pobūdį, rengiant viešųjų pirkimų dokumentus, atsakant atsakomybę už viešųjų pirkimų pažeidimus.

Puikų netinkamai parengtų viešųjų pirkimų dokumentų, netinkamai tiekėjams nustatytų kvalifikacinių reikalavimų bei viešųjų pirkimų vykdymo proporcingumo principo pažeidimo pavyzdį pateikia Lietuvos vyriausio administracinio teismo 2000 metais išnagrinėta administracinė byla Nr. 3A-221/2000.¹¹⁵ Šioje byloje išnagrinėta situacija, kurios metu perkančioji organizacija - LR Ūkio ministerija paskelbė konkursą Lietuvos paviljono pastato pasaulinėje parodoje „EXPO-2000“ projektui parengti. Konkursas buvo rengiamas ne dėl projekto techninės dokumentacijos rengimo, o dėl jo koncepcijos. Pasibaigus konkursui techninės dokumentacijos rengimo sutartis turėjo būti sudaryta su konkurso nugalėtoju. Tačiau ši sutartis buvo vertinama, tik kaip premija konkurso nugalėtojui, nes esant reikalui, buvo numatyta galimybė ją sudaryti ir su kitu tiekėju. 1999 m. balandžio 14 d. ūkio ministras įsakymu Nr. 138 nurodė neakceptuoti visų konkurso paraiškų ir konkursą pripažinti neįvykusiu. Pirkimo dokumentuose ši galimybė numatyta nebuvo. Perkančioji

¹¹⁴ Jakštas V. Viešųjų pirkimų reglamentavimo naujovės // Viešieji pirkimai: viešųjų pirkimų tarybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2005. Nr.4(17). P.2

¹¹⁵ Lietuvos vyriausio administracinio teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutartis c.b. Jurevičius G., Raslavičius R., Kiaunė Š., Kiaunienė A., Tuleikis L., Balčytis G. v Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. Administracinė byla Nr. 3A-221-2000 // <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=admprakt>; prisijungimo laikas: 2006-10-14.

organizacija konkursą paskelbė neįvykusi jau po konkurso rezultatų paskelbimo ir laimėtojų įvardijimo. Visų konkurse dalyvavusių tiekėjų pasiūlymai buvo atmesti, kaip neatitinkantys kvalifikacinių reikalavimų. Pažeidžiant viešųjų pirkimų skaidrumo principą, minėtame įsakyme nebuvo nurodyta, kokių konkrečių reikalavimų paraiškos neatitiko. Tuo tarpu, kaip vėliau paaiškėjo teismo metu, perkančiosios organizacijos keliami kvalifikaciniai reikalavimai nebuvo pakankamai aiškiai išdėstyti pirkimo dokumentuose. Pasiūlymus, pažeisdama proporcingumo principą, perkančioji organizacija atmetė nes konkurso metu nebuvo įrodyta pakankama tiekėjų kvalifikacija parengti techninį projektą. Tačiau šio pirkimo objektu buvo projekto koncepcijos, o ne techninio projekto parengimas.

Viešųjų pirkimų tarnyba paliko perkančiosios organizacijos sprendimą galioti, bei patvirtino jos sprendimą pripažinti pirkimo konkursą neįvykusi. Vėliau, atlikus ekspertizę, nustatyta, jog atmestose paraiškose pastebėti trūkumai laikytini neesminiais ir galėjo būti pašalinti nepakeitus paraiškos esmės. Lietuvos vyriausias administracinis teismas pripažino, jog Viešųjų pirkimų tarnyba priimdama tokį sprendimą viršijo savo kompetenciją.¹¹⁶ Ši tarnyba iš esmės tik įvertino Ūkio ministerijos, kaip perkančiosios organizacijos, priimto sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, neįvertindama pačio pirkimo esmės – neadekvačiai perkamam objektui atlikto pateiktų tiekėjų pasiūlymų, jų kvalifikacijos vertinimo bei netinkamo informavimo apie pasiūlymų atmetimo priežastis.

Atlikus viešųjų pirkimų vykdymo proporcingumo principo analizę galima pateikti šias išvadas:

- proporcingumas tai teisės doktrinoje suformuluotas išvestinis bendrasis teisės principas reikalaujantis interesų (viešojo ir privataus) darnos, nustatantis, kad turi būti išlaikomas balansas tarp tikslų, kurios norima pasiekti ir priemonių, kurios gali būti panaudotos šiems tikslams pasiekti;
- šis principas nepasižymi jo įgyvendinimą užtikrinančių priemonių gausa. Viešojo pirkimo konkurso reikalavimai turi būti proporcingi siekiamo rezultato atžvilgiu – pirkimo sutarties įvykdymo sudėtingumo atžvilgiu;
- vykdant viešuosius pirkimus praktikoje proporcingumo principas dažnai pažeidžiamas perkančiajai organizacijai nustatant neadekvačias pirkimam objektui pirkimo sąlygas, dėl neesminių trūkumų atmetant tiekėjų pateiktus pasiūlymus.

¹¹⁶ Lietuvos vyriausio administracinio teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutartis c.b. Jurevičius G., Raslavičius R., Kiaunė Š., Kiaunienė A., Tuleikis L., Balčytis G. v Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. Administracinė byla Nr. 3A -221-2000 // <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=admprakt>; prisijungimo laikas: 2006-10-14.

2.6. Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principas vykdant viešuosius pirkimus

Kaip jau minėta anksčiau, viešuosius pirkimus vykdo perkančiosios organizacijos, kuriomis gali būti valstybės, savivaldybės valdymo institucijos arba viešasis ar privatus juridinis asmuo.¹¹⁷ Viešasis ar privatusis juridinis asmuo (išskyrus valstybės ar savivaldybių valdymo institucijas) yra perkančioji organizacija, jeigu visa ar tam tikra jo veiklos dalis yra skirta specialiai viešiesiems interesams, kurie yra nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio, tenkinti.¹¹⁸ Šis asmuo turi būti kontroliuojamas arba finansuojamas kitų perkančiųjų organizacijų arba jo valdymo organuose turi būti daugiau, kaip pusė narių skiriamų kitų perkančiųjų organizacijų. Taigi vykdant viešuosius pirkimus bei siekiant jais numatytų tikslų visada didelę reikšmę turi viešasis interesas. Pasak S. Jurgelevičienės viešieji interesai iš esmės reiškia visuomenės siekį turėti ir atitinkamą valstybės pareigą sukurti bei palaikyti normalaus socialinio suderinamumo sąlygas.¹¹⁹ Viešieji pirkimai yra skirti viešiesiems interesams užtikrinti, tam naudojamos valstybės, savivaldybės biudžetų lėšos, o juos vykdančios organizacijos yra tiesioginis administracinės teisės subjektas.

Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principas tai išvestinis, administracinės teisės šakinis principas, teisinėje literatūroje taipogi įvardinamas, kaip objektyvumo (nešališkumo) principas. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme objektyvumas reiškia, kad sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs. Šiame įstatyme taipogi nustatomas nepiktnaudžiavimo valdžia principas, reiškiantis, kad viešojo administravimo institucijoms draudžiama vykdyti veiklą neturint tam suteiktų įgaliojimų arba priimti sprendimus pagal savo kompetenciją siekiant kitų, negu įstatymų nustatyta, tikslų.¹²⁰ Objektyvumo ir nepiktnaudžiavimo valdžia principai apibrėžti Viešojo administravimo įstatyme atskleidžia Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principo esmę. Taipogi šio principo esmę atskleidžia Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatyme¹²¹ nustatyti sąžiningumo, nešališkumo, įstatymo viršenybės, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, tarnybinio bendradarbiavimo ir kiti demokratinio administravimo reikalavimai, kurie turėtų būti taikomi ir viešąjį pirkimą vykdančiai perkančiajai organizacijai. Nešališkumas, tai viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principo dalis. Jis reiškia, jog tarnautojas privalo būti objektyvus ir neturėti asmeninio išankstinio nusistatymo, priimdamas sprendimus; elgtis

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. 4 str.

¹¹⁸ Ten pat, str. 2d.

¹¹⁹ Jurgelevičienė S. Perkančiosios organizacijos statusas // Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2005. Nr.3(16). P.2

¹²⁰ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945. 4 str.

¹²¹ Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 67-1659.

nešališkai, skirdamas tinkamą dėmesį žmonių teisėms, vykdydamas savo pareigas; nesinaudoti kitų žmonių klaidomis ar nežinojimu.¹²²

Viešųjų pirkimų įstatyme šis principas nėra tiesiogiai apibrėžtas, tačiau gali būti išvestas iš atskirų teisės normų, užtikrinančių ir šio principo įgyvendinimą praktikoje. Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principą paaiškina šios sąvokos:

- Viešasis interesas vykdant viešąjį pirkimą – visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys vykdantys viešąjį pirkimą visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai.
- Privatus interesas vykdant viešąjį pirkimą – tiekėjo, dalyvio, kandidato ar pačios perkančiosios organizacijos (ar jų artimojo giminaičio, ar šeimos nario) asmeninis turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, galintis turėti įtakos priimamiems sprendimams vykdant viešąjį pirkimą.

Taigi, viešųjų pirkimų vykdymo viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principą galima apibrėžti, kaip tiekėjo, dalyvio, kandidato ar pačios perkančiosios organizacijos pareigą viešąjį pirkimą vykdyti ar jame dalyvauti savo veiksmus grindžiant nešališkumu, teisingumu bei visuomeniniais interesais.

Visuomeninio intereso svarba, vykdant viešuosius pirkimus yra akcentuojama ir Lietuvos aukščiausio teismo praktikoje. Čia laikomasi nuostatos, kad Viešųjų pirkimų įstatymo 3 straipsnyje įtvirtinta norma perkančiąją organizaciją įpareigoja užtikrinti, kad atliekant pirkimo procedūras ir nustatant laimėtoją būtų laikomasi viešųjų pirkimų principų sąžiningos konkurencijos laisvei užtikrinti.¹²³ Teismų praktikoje pabrėžiama, jog viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas yra susijęs su viešojo intereso apsauga, todėl šio specialaus įstatymo normų reikalavimai yra imperatyvaus pobūdžio.¹²⁴ Viešųjų pirkimų įstatymas viešiesiems pirkimams nustato specialius reikalavimus, o įstatymo nuostatos aiškintinos ir taikytinos taip, kad būtų apgintas viešasis interesas.¹²⁵ Viešųjų pirkimų įstatymu siekiama užtikrinti, kad viešiesiems pirkimams skirtos lėšos būtų naudojamos racionaliai ir ekonomiškai, kad pirkimo procedūros būtų atliekamos viešai, sąžiningai ir nešališkai,

¹²² Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 968 // http://skelbimas.lt/istatymai/valstybes_tarnautoju_veiklos_etikos_taisykles.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-12.

¹²³ Rumšienė G. Viešųjų pirkimų principai ir jų taikymas praktikoje // Juristas. 2006, Nr. 2006*11. P.18.

¹²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 17 d. nutartis c.b. AB Rubikon apskaitos sistemos v Vilniaus miesto savivaldybės administracija ir kt., civilinė byla Nr. 2A-336/2005 // <http://www.vtr.lt/lit.php?cid=235>; prisijungimo laikas: 2006-07-06.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausio Teismo 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis c.b. UAB „Litesko“ v VŠĮ Biržų ligoninė, civilinė byla Nr. 3K-3-623/2005 // http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=29149; prisijungimo laikas: 2006-09-30.

taip pat siekiama užkirsti kelią korupcijai, skatinti konkurenciją.¹²⁶ Perkančiosios organizacijos turėtų vadovautis įstatyme nurodytais principais tiek rengiant viešojo pirkimo dokumentus, tiek atliekant pasiūlymų vertinimą ir priimant sprendimus dėl viešojo pirkimo konkurso nugalėtojo.

Paanalizuokime kokiomis priemonėmis įstatymų leidėjas užtikrina Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principo laikymąsi vykdant viešuosius pirkimus:

1 - Pirma – sudarant viešojo pirkimo komisiją jos nariai privalo pasirašyti nešališkumo deklaracijas (jomis komisijos nariai patvirtina, jog yra nešališki tiekėjams) ir konfidencialumo pasižadėjimus (jais patvirtinama, jog nebus atskleidžiama informacija, kurios atskleidimas prieštarautų įstatymo reikalavimams, visuomenės, tiekėjų ar pačios perkančiosios organizacijos interesams).

2 - Antra – perkančiajai organizacijai Viešųjų pirkimų įstatyme yra nustatyta atsakomybė už viešųjų pirkimų komisijos veiksmus. Jos nariais perkančioji organizacija gali skirti tik nepriekaištingos reputacijos asmenis.

3 - Trečia – visi viešojo pirkimo komisijos posėdžiai yra įforminami protokolu, kuri pasirašo kiekvienas komisijos posėdyje dalyvavęs komisijos narys. Tai palengvina kontrolės funkcijos įgyvendinimą.

4 - Ketvirta – viešojo pirkimo konkurse dalyvaujantys tiekėjai taipogi privalo pasirašyti ir kartu su pasiūlymu pateikti sąžiningumo deklaraciją, patvirtinančią, kad jie nedavė ir neketina duoti perkančiosios organizacijos valstybės tarnautojams (darbuotojams) ar kitų tiekėjų atstovams pinigų, dovanų, nesuteikė jokių paslaugų ar kitokio atlygio už sudarytas ar nesudarytas sąlygas, susijusias su palankiais veiksmais laimėti pirkimus¹²⁷. Perkančioji organizacija nepateikusiai šios deklaracijos tiekėjo pasiūlymą privalo atmesti.

Kaip matome, Viešųjų pirkimų įstatyme viešųjų pirkimų vykdymo viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principo įgyvendinimui yra numatytos tik kelios specialios priemonės. Tačiau ar šios priemonės yra pakankamos siekiant užtikrinti šio principo laikymąsi? Lemiamą vaidmenį vykdant viešuosius pirkimus ir priimant sprendimą dėl konkurso nugalėtojo atlieka viešųjų pirkimų komisija. Jos nariai (kaip ir viešųjų pirkimų konkurse dalyvaujantys tiekėjai) savo parašu patvirtina įsipareigojimą sąžiningai ir nešališkai vykdyti (ar dalyvauti) konkurso reikalavimus. Lietuvos

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausio Teismo 2006 m. sausio 3 d. nutartis c.b. UAB „Autokurtas“ v UAB „Kautra“, civilinė byla Nr. 3K-7-4/200 // http://www.lat.lt/4_tpbuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=29330; prisijungimo laikas: 2006-09-30.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2006 m. vasario 1 d. įsakymas Nr. 4-41 „Dėl tiekėjo deklaracijos, patvirtinančios tai, kad tiekėjas nedavė ir neketina duoti perkančiosios organizacijos valstybės tarnautojams (darbuotojams) ar kitų tiekėjų atstovams pinigų, dovanų, nesuteikė jokių paslaugų ar kitokio atlygio už sudarytas ar nesudarytas sąlygas, susijusias su palankiais veiksmais laimėti pirkimus, formos patvirtinimo“ // <http://www.vpt.lt/index.php?lan=LT&pid=1089184506&cid=1139311512>; prisijungimo laikas: 2006-11-05.

Vyriausias Administracinio teismo praktikoje yra teigiama, jog nepriklausoma viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo komisija privalo savo veikloje užtikrinti viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų laikymąsi ir kartu viešąjį interesą, kad atliekant prekių ar paslaugų pirkimus už valstybės ar savivaldybių lėšas, lėšos būtų racionaliai ir taupiai naudojamos.¹²⁸ Šiame darbe jau yra išnagrinėtas ne vienas viešųjų pirkimų vykdymo atvejis, kai būtent viešųjų pirkimų komisija nevienodais kriterijais remdamasi vertina skirtingų tiekėjų pasiūlymus, laimėtoju pripažįsta tiekėją, nepasibaigus preliminaros eilės apskundimo terminui ar neišnagrinėjus konkurso dalyvių pateiktų skundų.

Neretai pasitaiko atvejis, kai pažeidžiant viešųjų ir privačiųjų derinimo bei daugelį kitų viešųjų pirkimų vykdymo principų, viešojo pirkimo sąlygos būna „pritaikomos“ konkrečiam, pirkime kartu su kitais dalyvaujančiam, tiekėjui. Šie atvejai yra akivaizdūs, tačiau praktikoje sunkiai įrodomi. Puikų tokio tipo viešųjų pirkimų vykdymo viešųjų ir privačių interesų derinimo principo nesilaikymo pavyzdį pateikia UAB „Vilniau autobusai“ 2004 m. organizuotas viešojo pirkimo atviras konkursas dėl variklinių, transmisinių, kitų alyvų bei eksploatacinių medžiagų, skirtų autobusams pirkimo. Vykdam šį pirkimą pasiūlymus pateikė penki dalyviai: UAB „Shell Lietuva“, UAB „Lesta“, UAB „Autochemija“, UAB „Apsauga“ ir UAB „Lietuva Statoil“. Perkančiosios organizacijos viešojo pirkimo komisija 2004 m. balandžio 20 d. (posėdžio protokolas Nr. 93) nutarė atmesti UAB „Lietuva Statoil“ pasiūlymą kaip neatitinkantį esminių konkurso sąlygų reikalavimų, tačiau neatmetė konkurso sąlygų neatitikusio UAB „Shell Lietuva“, taip pažeisdama lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principus – nevienodai buvo vertinami UAB „Lietuva Statoil“ ir konkursą laimėjusio tiekėjo UAB „Shell Lietuva“ pasiūlymai.

Kadangi UAB „Shell Lietuva“ pasiūlytų konkursui alyvų Shell Spirax AX bei Shell Spirax MX turimų gamintojų patvirtinimai beveik identiškai sutampo su atsakovo konkurso sąlygose nurodytais reikalaujamais patvirtinimais Lietuvos aukščiausias teismas 2005 m. gruodžio 13 d. nutartimi¹²⁹ konstatavo jog perkančioji organizacija parengė konkurso sąlygas ne pagal UAB „Vilniaus autobusai“ išgalvotai turimą „Tarptautinę Mercedes benz garantiją“, bet pagal vieno iš konkurso dalyvių, būtent – UAB „Shell Lietuva“ – gaminamų alyvų turimus gamintojų patvirtinimus. Taipogi teismas pripažino, jog tiek vieno, tiek kito tiekėjo pasiūlymai šiuo atveju turėjo būti atmesti, kaip neatitinkantys viešojo pirkimo konkursinėje dokumentacijoje numatytų

¹²⁸ Lietuvos Vyriausio Administracinio teismo 2001 m. spalio 2 d. nutartis c.b. UAB „Autojuta“ v Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Administracinė byla Nr. A6-767/2001 // <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=admprakt>; prisijungimo laikas: 2006-10-14.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausio Teismo 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis c.b. UAB „Lietuva Statoil“ v UAB „Vilniaus autobusai“, civilinė byla Nr. 3K-3-580/2005. http://www.lat.lt/4_tpbuileteniai/senos/nutartis.aspx?id=29213; prisijungimo laikas: 2006-09-30.

reikalavimų. Taigi konkurso sąlygos buvo iš anksto „pritaikytos“ konkrečiam konkurse dalyvavusiam tiekėjui. Vykdamas šį pirkimą pažeistas viešasis interesas ir nesilaikoma viešųjų pirkimų viešųjų ir privačiųjų derinimo principo. Viešųjų pirkimų įstatyme numatytos ir šiame darbe aptartos priemonės, kurios turėtų užtikrinti minėtojo principo laikymąsi šiuo, kaip ir daugeliu kitų atvejų, pasirodė nepakankamai veiksmingos.

Atlikus viešųjų pirkimų vykdymo viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principo analizę galima pateikti šias *išvadas*:

- viešųjų ir privačiųjų interesų derinimas tai išvestinis, administracinės teisės šakinis principas reiškiantis tiekėjo, dalyvio, kandidato ar pačios perkančiosios organizacijos pareigą viešąjį pirkimą vykdyti ar jame dalyvauti savo veiksmus grindžiant nešališkumu, teisingumu bei visuomeniniais interesais;
- siekiant užtikrinti tinkamą šio principo įgyvendinimą Viešųjų pirkimų įstatyme numatytos specialios priemonės, kurios turėtų užtikrinti jo įgyvendinimą: viešojo pirkimo komisijos nariams numatyta pareiga pasirašyti nešališkumo deklaracijas ir konfidencialumo pasižadėjimus, tiekėjams – sąžiningumo deklaracijas, nustatyti reikalavimai komisijos nariams, komisijos darbo tvarka bei atsakomybė už atliekamus veiksmus;
- kaip buvo galima matyti iš darbe nagrinėtų pavyzdžių šis principas gan dažnai pažeidžiamas praktikoje vykdamas viešuosius pirkimus – būtent viešųjų pirkimų komisija nevienodais kriterijais vadovaudamasi vertina skirtingų tiekėjų pasiūlymus, laimėtoju pripažįsta tiekėją, nepasibaigus preliminaros eilės apskundimo terminui ar neišnagrinėjus konkurso dalyvių pateiktų skundų. Šiai komisijai netinkamai vykdamas veiklą pažeidžiamas ne tik šis bet ir daugelis kitų viešųjų pirkimų vykdymo principų.

Taigi, kaip matėme teigiamą įtaką viešiesiems interesams turi skatinama reali konkurencija, teisės normų aiškumas, reglamentavimo proporcingumas siekiamiems tikslams, bei teisės aktų stabilumas. Viešųjų pirkimų įstatyminis įtvirtinimas yra pozityvus reiškinys, tačiau labai svarbu užtikrinti, kad šiais principais būtų vadovaujama visų viešojo pirkimo procedūrų metu. Apibendrinant antrojoje darbo dalyje atliktą viešųjų pirkimų vykdymo principų analizę galima pateikti šias *išvadas*:

- (1) Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme numatyti viešųjų pirkimų vykdymo principai atitinka bendruosius Europos Sąjungos viešųjų pirkimų vykdymo principus;

- (2) Viešųjų pirkimų vykdymui būdingi lygiateisiškumo, abipusio pripažinimo, nediskriminavimo, skaidrumo, konfidencialumo, proporcingumo bei viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principai;
- (3) Viešųjų pirkimų vykdymo principai glaudžiai tarpusavyje susiję – netinkamai įvykdžius viešąjį pirkimą paprastai pažeidžiamas ne vienas viešųjų pirkimų vykdymo principas;
- (4) Lietuvos Respublikos teisės aktuose viešųjų pirkimų principai yra ne tik įtvirtinti, bet ir numatytos priemonės jų įgyvendinimui, deja šios priemonės nėra pakankamos siekiant užtikrinti viešųjų pirkimų principų laikymąsi;
- (5) Lietuvoje vykdant viešuosius pirkimus yra dažnai pažeidžiami viešųjų pirkimų vykdymo principai. Teisės aktuose įtvirtintos nuostatos yra sąmoningai nevykdomos arba netinkamai vykdomos.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Atlikta teorinė ir dokumentinė analizė leidžia daryti šias *išvadas*:

1. Viešieji pirkimai tai įstatymais numatyta tvarka, pagal kurią naudojant valstybės, savivaldybių biudžetų lėšas siekiant patenkinti prekių paslaugų ir darbų poreikius yra vykdomas bendradarbiavimas tarpe pirkimus organizuojančių – perkančiųjų organizacijų ir juose dalyvaujančių asmenų (tiekėjų, dalyvių ar kandidatų).
2. Viešųjų pirkimų politiką formuoja, jų vykdymą kontroliuoja ir koordinuoja valstybės įgaliotos valdžios institucijos. Viešųjų pirkimų reglamentavimas – sudėtingas procesas, kuriam būdinga dažna teisės aktų ir juos papildančių poįstatyminio pobūdžio teisės aktų kaita, sąlygota ekonominių ir politinių sąlygų kaitos. Tokios tendencijos negarantuoja stabilumo šioje svarbioje valstybinio reguliavimo srityje.
3. Viešieji pirkimai tai atskiras administracinės teisės institutas, nesusikuriantis „savo“ išskirtinių principų – jie arba išplaukia iš Konstitucijos principų ir normų, arba yra išvedami iš Administracinės arba Europos Sąjungos teisės.
4. Viešųjų pirkimų vykdymui būdingi lygiateisiškumo, abipusio pripažinimo, nediskriminavimo, skaidrumo, konfidencialumo, proporcingumo bei viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo principai. Jie faktiškai gali daryti įtaką viešuosius pirkimus vykdančioms ir juose dalyvaujantiems asmenims, tačiau šių principų normatyvaus poveikio realizavimas yra sunkiai įsivaizduojamas be formalaus apibrėžtumo.
5. Viešųjų pirkimų vykdymo principai yra glaudžiai susiję tarpusavyje. Netinkamai įvykdžius pirkimą paprastai galima konstatuoti daugelio pažeidimą.
6. Dabartinis viešųjų pirkimų reguliavimas skatina konkurenciją ir tarptautinę prekybą, tačiau, nežiūrint to, kad Viešųjų pirkimų įstatyme ir yra imperatyviai suformuluoti daugelis viešųjų pirkimų vykdymo principų bei numatytos priemonės – viešųjų pirkimų vykdymo procedūros, kurios turėtų užtikrinti jų įgyvendinimą, perkančiosios organizacijos neretai įvykdo pirkimus nusižengdamos minėtiems principams, bei netinkamai taikydamos arba sąmoningai netaikydamos įstatyme numatytų priemonių.
7. Viešųjų pirkimų įstatyme numatytos viešųjų pirkimų principų įgyvendinimo priemonės padeda, tačiau yra daug spragų. Galimybes vykdyti nesąžiningus viešuosius pirkimus sudaro nepakankamai detalizuotas pirkimo vykdymas neskelbiamų derybų būdu, taip pat per mažai sureglamentuoti pirkimai taikant įprastinę komercinę praktiką.

8. Atlikus viešųjų pirkimų vykdymo principų analizę nustatyta jog dažniai praktikoje viešiesiems pirkimams yra būdingas neformalus tikslas – ne priimant racionaliausią sprendimą pasirinkti tiekėją ir su juo sudaryti pirkimo-pardavimo sutartį, o šią sutartį sudaryti su iš anksto numatytu, proteguojamu viso pirkimo metu tiekėju.
9. Dažniausiai viešųjų pirkimų vykdymo principai yra pažeidžiami viešųjų pirkimų komisijai netinkamai vykdant jai priskirtas veiklas – nevienodais kriterijais vadovaujantis vertinami skirtingų tiekėjų pasiūlymai, pripažįstamas laimėjęs tiekėjas, nepasibaigus preliminarios eilės apskundimo terminui ar neišnagrinėjus konkurso dalyvių pateiktų skundų, padaromi kiti teisės normų pažeidimai.
10. viešųjų pirkimų vykdymo principai yra svarbūs siekiant apsaugoti viešąjį interesą vykdant viešuosius pirkimus, jie teikia kriterijus, kuriais vadovaujantis turi būti sprendžiami vertybių susidūrimo klausimai, atsirandantys praktikoje vykdant viešuosius pirkimus. Deja viešųjų pirkimų reguliavimas nėra pakankamai veiksmingas, ne visada juos vykdant yra priimamas pats racionaliausias ir ekonomiškiausias sprendimas.

Atlikta viešųjų pirkimų vykdymo principų analizė leidžia teikti šias **rekomendacijas**:

1. Siekiant palengvinti ir užtikrinti tinkamą viešųjų pirkimų principų taikymą praktikoje yra būtina numatyti ir teisės aktų normose konkrečiu elgesio modeliu, nustatant socialinių santykių dalyvių teises ir pareigas, išreikšti konkrečias priemones, palengvinančias jų taikymą praktikoje.
2. Viešųjų pirkimų įstatymas – didelės apimties bei sudėtingos struktūros teisės aktas, kurio teisės normas papildė nevienas poįstatyminius teisės aktas. Pasinaudojus kaimyninės Latvijos, Lenkijos, Jungtinės Karalystės ir Europos Sąjungos patirtimi (šiuos pirkimus reglamentuoja skirtingos direktyvos) ir atskirais įstatymais sureglamentavus klasikinio ir komunalinio sektoriaus perkančiųjų organizacijų pirkimus bei apribojus poįstatyminių teisės aktų skaičių šios srities reglamentavimas taptų paprastesnis ir aiškesnis.
3. Viešųjų pirkimų principų veiksmingumas priklauso ne tik nuo įstatymo leidėjo valios, bet ir nuo pačios visuomenės požiūrio. Visuomenė neturėtų būti abejinga, nes neteisėtai vykdomi viešieji pirkimai pažeidžia viešąjį interesą. Viešųjų pirkimų tarnyba turėtų būti įpareigota analizuoti ir kaupti informaciją apie įvykusių viešųjų pirkimų efektyvumą bei viešinti perkančiųjų organizacijų padarytas viešųjų pirkimų vykdymo klaidas, neracionaliai perkančiųjų organizacijų panaudotas lėšas perkant paslaugas, prekes ar darbus.

4. Vykdamt viešųjų pirkimų vykdymo principų pažeidimo prevenciją sudaryti galimybes viešųjų pirkimų dalyviams ar netgi juose nedalyvaujantiems asmenims supaprastinta tvarka kreiptis į Viešųjų pirkimų tarnybą, informuojant apie nesąžiningą viešųjų pirkimų vykdymą.
5. Siekiant užtikrinti neskelbiamų derybų sąžiningą ir skaidrų vykdymą į jas reikėtų kviesti bent tris tiekėjus, vėliau likusiems nesutikus, derybas vykdyti ir su vienu tiekėju.
6. Siekiant užtikrinti tinkamą viešųjų pirkimų principų laikymąsi supaprastinti viešieji pirkimai, atliekami taikant įprastinę komercinę praktiką, turėtų būti detaliau įstatymiškai sureglamentuoti. Viešųjų pirkimų tarnybos jų vykdymui numatytos taisyklės turėtų būti ne rekomendacinio, o privalomo pobūdžio.
7. Siekiant išvengt atvejų, kai vykdamt viešąjį pirkimą, jo konkurso sąlygos yra „pritaikomos“ konkrečiam tiekėjui, įtraukti į Viešųjų pirkimų įstatymą papildomas, nuostatas, kuriomis būtų draudžiami šie konkurenciją ribojantys fizinių ar juridinių asmenų susitarimai ar suderinti veiksmai.
8. Įstatymiškai numatyti didesnę asmeninę atsakomybę viešojo pirkimo Komijos nariams už jų parašu patvirtintose nešališkumo deklaracijose ir konfidencialumo pasižadėjimuose, o tiekėjams – sąžiningumo deklaracijose, numatytų įsipareigojimų nesilaikymą, nesąžiningą, viešuosius interesus pažeidžiantį, viešųjų pirkimų vykdymą ar dalyvavimą juose.

Visa tai leidžia teigti, jog magistriniame darbe numatytas tyrimo tikslas ir uždaviniai yra įvykdyti.

Agnė Pachalkaitė

Vilnius, 2006 m. gruodžio 18 d.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953.
2. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.
3. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 56-1809.
4. Lietuvos Respublikos viešojo pirkimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000.
5. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945.
6. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 112-4070.
7. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 66-2130.
8. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 67-1659.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 355 “Dėl prekių (paslaugų) įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose“ // Valstybės žinios. 1992, Nr. 20-604.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. balandžio 12 d. nutarimas Nr. 510 “Dėl valstybinio pirkimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 1995, Nr. 33-778.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1473 “Dėl viešojo pirkimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsteigimo“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 125-2918.
12. Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. rugpjūčio 13 d. nutarimas Nr. I-1492 “Dėl viešojo pirkimo įstatymo įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2001.
13. Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos vyriausybės direktoriaus 2006 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. 1S-37 “Dėl tarptautinių viešųjų pirkimų skelbimų tipinių formų pildymo rekomendacijų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 76-2953.
14. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2006 m. vasario 1d. įsakymas Nr. 4-41 „Dėl tiekėjo deklaracijos, patvirtinančios tai, kad tiekėjas nedavė ir neketina duoti perkančiosios organizacijos valstybės tarnautojams (darbuotojams) ar kitų tiekėjų atstovams pinigų, dovanų, nesuteikė jokių paslaugų ar kitokio atlygio už sudarytas ar nesudarytas sąlygas, susijusias su palankiais veiksmais laimėti pirkimus, formos patvirtinimo“ //

<http://www.vpt.lt/index.php?lan=LT&pid=1089184506&cid=1139311512>; prisijungimo laikas: 2006-11-05.

15. Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 968 // http://skelbimas.lt/istatymai/valstybes_tarnautoju_veiklos_etikos_taisykles.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-12.
16. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos veiklos strategija iki 2010 metų // http://www.stt.lt/?lang=lt&sub_id=2; prisijungimo laikas: 2006-10-02.
17. Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-2007 metų strateginis veiklos planas // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/1aforma.doc>; prisijungimo laikas 2006-07-10.

Europos Sąjungos teisės aktai:

18. Treaty Establishing the European Community // Official Journal. 1997, Nr. C 340.
19. Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community // Official Journal. 2002, Nr. C 325.
20. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/18/EB „Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“ // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva18LT.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-01.
21. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB 2004 m. kovo 31 d. koordinuojanti subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, pirkimų procedūras // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva17LT.doc>; prisijungimo laikas: 2006-09-11.
22. Europos Parlamento ir Tarybos 1997 m. spalio 13 d. direktyva 97/52/EB iš dalies keičianti Direktyvas 92/50/EEB, 93/37/EEB „Dėl atitinkamų viešojo paslaugų pirkimo, viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=31628&Condition2=viesuju+pirkimu;> prisijungimo laikas: 2006-09-09.
23. Tarybos 1993 m. birželio 14 d. direktyva 93/38/EEB „Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=32674&Condition2=viesuju+pirkimu;> prisijungimo laikas: 2006-10-12.

24. Tarybos 1993 m. birželio 14 d. direktyva 93/37/EEB „Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/cbin/eu/pres2?Condition1=32673&Condition2=viešuju+pirkimu;> prisijungimo laikas: 2006-10-12.
25. Tarybos 1993 m. birželio 14 d. Direktyva 93/36/EEB „Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo“ // <http://www3.lrs.lt/cbin/eu/pres2?Condition1=31532&Condition2=viešuju+pirkimu;> prisijungimo laikas: 2006-10-12.
26. Council Directive 92/50/EEC relating to the coordination of procedures for the award of public service contracts // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direkt5.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-05.
27. Guide to the Community Rules on Public Supply Procurement of Services. Directive 92/50/EEC. Office of Official Publication of the European Communities. 1997 // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/gspuben.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.
28. Guide to the Community Rules on Public Works Contracts. Directive 93/37/EEC. Office of Official Publication of the European Communities. 1997 // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/gwpuben.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.
29. Guide to the Community Rules on Public Supply Contracts. Directive 93/36/EEC. Office of Official Publication of the European Communities. 1997 // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/gsuplen.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.
30. European Commission. The Rules Governing the Procedure in the Award of Public Procurement Contracts // <http://simap.eu.int/EN/pub/docs/brochen.pdf>; Prisijungimo laikas: 2006-10-10.

Specialioji literatūra

Knygos:

31. Abramavičius A., Andriuškevičius A., Bakševičienė R. ir kt./red. Prapiestis J. Namų advokatas. Vilnius: VĮ teisinės informacijos centras, 2002.
32. Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
33. Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė - bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
34. Bendorienė A., Bogušienė V., Dagtė E. ir kt./red. A. Kinderys. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2001.

35. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
36. Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999.
37. Grikeinis R., Maniokas K., Martikonis R. ir kt. red. Vitkus G. Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. Vilnius: Eugrimas, 2002.
38. Jakštas V., Bivainis J. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo komentaras / Verslo ir komercinė teisė, 2004. Nr. 4-5.
39. Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje / LR Konstitucinio teismo ir Lenkijos Konstitucinio tribunolo konferencijos medžiaga. Neringa: Baltijos kopija, 2002.
40. Red. Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000.
41. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2004.
42. Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999.
43. Vainienė R. Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Tyto alba, 2005.
44. Vaišvila A. Teisės teorija / vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000.
45. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
46. Vitkus G. Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. Vilnius: Eugrimas, 2002.
47. Arrowsmith S. The Law of Public and Utilities Procurement. London: Sweet&Maxwell, 1996.
48. Keon L., Nuffel P.V. Constitutional law of the European Union. London: Sweet & Maxwell, 1999.
49. Weatherill S., Beaumont P. European Union law, 1994.
50. Бахрах Д.Н. Административное право / учебник – часть общая. Москва: Издательство Век, 1993. С.9.
51. Козлов Ю.А. Административное право. Москва: Юрист, 2000.С.37.
52. Лившиц Р.З. Теория права. Москва: Издательство Век, 1994. С.196.
53. Стариков Ю.Н. Курс общего административного права. Москва: Норма, 2002. С.363.

Daktaro disertacijos:

54. Bakaveckas A. Lietuvos Respublikos vykdomosios valdžios institucijų sistema: problemos ir sprendimai: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/LTU.-V., 2002.
55. Jančauskas K. Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/LTU.-V., 2005.

Straipsniai:

56. Ambrazevičienė R. Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje // Jurisprudencija. 2004, Nr. 59(51).
57. Jakštas V. Naujasis viešųjų pirkimų įstatymas // Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2003. Nr.1(6).
58. Jakštas V. Viešųjų pirkimų reglamentavimo naujovės // Viešieji pirkimai: viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2005. Nr.4(17).
59. Jankauskas J. Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai // Jurisprudencija, 2004. Nr.51(43).
60. Jurgelevičienė S. Perkančiosios organizacijos statusas // Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2005. Nr.3(16).
61. Kapočiūtė J. Ar viešumo principas suponuoja tikrąjį viešumą // Teisės apžvalga, 2001. Nr. 5.
62. Malyško E. Pirkimo komisijų veiklos apžvalga // Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2004. Nr.2(11).
63. Rumšienė G. Viešųjų pirkimų principai ir jų taikymas praktikoje // Juristas, 2006. Nr. 2006'11.
64. Vaičiulis R. Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos dešimtmetis // Viešųjų pirkimų prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2006. Nr.4(21).
65. "Rubicon" vandens pramogų parkas gavo 21 mln. litų Vilniaus savivaldybės užsakymą // <http://www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=7502819>; prisijungimo laikas 2006-06-23
66. Westphal T. European Tenders on the Internet: The policy Context / Public Procurement Law Review. Sweet & Maxwell, 1998. No 5.

Viešųjų pirkimų skelbimai:

„Valstybės žinių“ priedas „Informaciniai pranešimai“, 2005. Nr. 66. P. 106

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos teismuose išnagrinėtos bylos:

67. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. vasario 13 d. nutartimas „Dėl alkoholio ir tabako reklamos“ Nr.6/96-10/96. Konstitucinio teismo aktai / 2 knyga. Vilnius: Lietuvos Konstitucinis teismas, 2000.

68. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998 m. vasario 28 d. nutarimas “Dėl dalies žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ Nr.10/95. Konstitucinio teismo aktai / 2 knyga. Vilnius: Lietuvos Konstitucinis teismas, 2000.
69. Lietuvos Aukščiausio teismo 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c.b. UAB „Eismas“ v Vilniaus miesto savivaldybės administracija. Civilinė byla Nr. 3K-3-416/2004 // http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26921; prisijungimo laikas: 2006-11-10.
70. Lietuvos Aukščiausio teismo 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis c.b. UAB „Litesko“ v VšĮ Biržų ligoninė, civilinė byla Nr. 3K-3-623/2005 // http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=29149; prisijungimo laikas: 2006-09-30.
71. Lietuvos Aukščiausio Teismo 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis c.b. UAB „Lietuva Statoil“ v UAB „Vilniaus autobusai“, civilinė byla Nr. 3K-3-580/2005. http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=29213; prisijungimo laikas: 2006-09-30.
72. Lietuvos Aukščiausio Teismo 2005 m. rugsėji 21 d. Nutartis c.b. AB Rytų skirstomieji tinklai v UAB „Sigma Telas“ ir kt. vivilinė byla Nr. 3K-3-416/2005 // http://www.lat.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=1; Prisijungimo laikas: 2006-11-01.
73. Lietuvos Aukščiausio teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskio ir Ko“ v AB „Rytų skirstomieji tinklai“, civilinė byla Nr. 3K-3-416/2005 // http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=28746; prisijungimo laikas: 2006-09-19.
74. Lietuvos Aukščiausio Teismo 2006 m. sausio 3 d. nutartis c.b. UAB „Autokurtas“ v UAB „Kautra“, civilinė byla Nr. 3K-7-4/200 // http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=29330; prisijungimo laikas: 2006-09-30.
75. Lietuvos Vyriausio Administracinio teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutartis c.b. Jurevičius G., Raslavičius R., Kiaunė Š., Kiaunienė A., Tuleikis L., Balčytis G. v Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. Administracinė byla Nr. 3A -221-2000 // <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=admprakt>; prisijungimo laikas: 2006-10-14.
76. Lietuvos Vyriausio Adminstracinio teismo 2001 m. spalio 2 d. nutartis c.b. UAB “Autojuta” v Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Administracinė byla Nr. A6-767/2001 // <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=admprakt>; prisijungimo laikas: 2006-10-14.
77. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 17 d. nutartis c.b. AB Rubikon apskaitos sistemos v Vilniaus miesto savivaldybės administracija ir kt., civilinė byla Nr. 2A-336/2005 // <http://www.vtr.lt/lit.php?cid=235>; prisijungimo laikas: 2006-07-06.

Europos Teisingumo teismo bylos:

78. Case C-87/94, Commission v Kingdom of Belgium. (1996) ECR I-02043 // <http://www.ukmin.lt/lt/viesieji-pirkimai/teismo-sprendimai/dokum-pasiulymu/EUR-Lex%20-%2061994J0087%20-%20EN.htm>; prisijungimo laikas: 2006-06-17.
79. Case C-19/00, SIAC Construction Ltd v Country Council of the Country of Mayo (2001) ECR I-07725 // <http://alpha.bailii.org/eu/cases/EUECJ/2001/C1900.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-17.
80. Case C-243/89, Commission v Kingdom of Denmark (1996) ECR I-03353 // http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61989J0243; prisijungimo laikas: 2006-06-17.
81. Case C-94/99, ARGE Gewässerschutz v Bundesministerium Für Land und Forstwirtschaft, (2000) ECR I-11037 // http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61999J0094; prisijungimo laikas: 2006-06-18.
82. Case 120/78, Rewe Zentrale v. Bundes-monopolverwaltung für Branntwein (Cassis de Dijon) (1979) ERC 649 // http://www.europarl.europa.eu/facts/3_2_1_fr.htm; prisijungimo laikas: 2006-05-10.
83. Case 45/87, Comision v Ireland (1988) ECR 4929 // http://www.ceec-logon.net/documents/taix_EC_impl_subnat.doc; prisijungimo laikas: 2006-05-10.

VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ VYKDYMO PRINCIPAI. LYGIATEISIŠKUMO, NEDISKRIMINAVIMO, SKAIDRUMO, KONFIDENCIALUMO, VIEŠŪJŲ IR PRIVAČIŲ INTERESŲ DERINIMO PRINCIPAI VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE. BENDRŪJŲ IR ŠAKINIŲ TEISĖS PRINCIPŲ GALIOJIMAS VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ TEISĖJE

Raktiniai žodžiai: viešasis pirkimas, perkančioji organizacija, tiekėjas, principas.

Santraukos turinys: viešieji pirkimai tai svarbi ekonominio ir visuomeninio gyvenimo dalis. Pagrindines juos reglamentuojančių teisės aktų plėtojimo gaires nustato, bei didelę reikšmę juos vykdant turi viešųjų pirkimų instituto principai. Tačiau, įstatymo leidėjo numatytos priemonės, skirtos viešųjų pirkimų vykdymo principų veiksmingumui užtikrinti nevisada yra pakankamos praktikoje.

Santrauka

Viešieji pirkimai tai tam tikra įstatymais nustatyta tvarka, pagal kurią atliekami prekių, paslaugų ir darbų pirkimai. Viešiesiems pirkimams naudojamos valstybės lėšos, todėl labai svarbu, kad jie vyktų skaidriai, sąžiningai, objektyviai. Deja, vykdant viešuosius pirkimus ne visada yra tinkamai vadovaujama jų pagrindiniais principais, nevisada pasirenkamas racionaliausias ir ekonomiškiausias pasiūlymas. Teisinėje literatūroje teisės principai yra visuotinai pripažinti teisės šakų pagrindais. Pagrindiniai viešųjų pirkimų vykdymo principai Lietuvoje įtvirtinti Viešųjų pirkimų įstatyme.

Pagrindinis darbo tikslas - išanalizuoti viešųjų pirkimų vykdymo principus, įvertinti teisės principų veiksmingumą bei jų reikšmę vykdant viešuosius pirkimus.

Viešųjų pirkimų įstatyme, bei kituose viešuosius pirkimus reglamentuojančiuose teisės aktuose yra įtvirtinti lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, skaidrumo, konfidencialumo, proporcingumo bei viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo viešųjų pirkimų vykdymo principai. Šių principų įgyvendinimą turi užtikrinti viešųjų pirkimų skelbimams, pirkimo dokumentams, viešojo pirkimo komisijos sudarymui ir veikimui, viešojo pirkimo būdų pasirinkimui, pasiūlymų teikimui bei vertinimui, viešumui užtikrinti keliami reikalavimai, pretenzijų ir skundų teikimo galimybės. Deja, įstatymo leidėjo numatytos priemonės viešųjų pirkimų vykdymo principų veiksmingumui užtikrinti nėra pakankamos. Kaip rodo praktika tiekėjų protegavimo, bei kitų nesąžiningo viešųjų pirkimų vykdymo atvejų pasitaiko gan dažnai.

Siekiant užtikrinti tinkamą viešųjų pirkimų vykdymą reikia tobulinti viešųjų pirkimų vykdymo mechanizmą, jį reglamentuojančius teisės aktus, o svarbiausia – ugdyti viešųjų pirkimų dalyvių bei pačios visuomenės sąmoningumą.

PRINCIPLES OF PUBLIC PROCUREMENT. THE EQUALITY, PROHIBITION OF DISCRIMINATION, CLEARNESS, CONFIDENTIALITY, PUBLIC AND PERSONAL INTEREST'S COORDINATION PRINCIPLES OF PUBLIC PURCHASE. VALIDITY OF GENERAL AND BRANCH PRINCIPLES IN PUBLIC PROCUREMENT LAW

Keywords: public procurement, organization purchaser, supplier, principle.

Summary content: public procurement is an important part of social and economical life. Principles of public procurement institute establish the main development guidelines of public procurement law and have a big meaning for prosecution of public procurement. Notwithstanding implements that legislation publisher intends for prosecution of public procurement principles effectiveness not always are sufficient in practice.

Summary

Public procurement is the lawful order in which the procurement of supplies, services and works is performed. Public funds are used for public procurement so it is very important them to be transparent, fair and impartial. Unfortunately, the public procurement procedures are not always carried out in order to receive a rational and economic offer, not always they are carried out by the rule of public procurement principles. In legal literature it is agreed that legal principles are foundations of the whole law. The main principles of public procurement performance in Lithuania are based in Law on Public Procurement.

The main objective of this work is to analyze the main principles of public procurement, to evaluate the meaning and effectiveness of law principles to performance of public procurement.

In the Law on Public Procurement and in the rest of the law that regulates public procurement public procurement performance equality, prohibition of discrimination, bilateral acknowledgment, clearness, confidentiality, proportionality, public and personal interest's coordination principles are based. Requirements for public procurement notices, contract documents, public procurement commission formation and its work, types of award procedures, bid evaluation and comparison stage, measures to assure publicity and the right to file a claim or lodge a complaint has to secure the implementation of these principles. Unfortunately, these measures lawfully projected to secure the effectiveness of principles of public procurement performance are not sufficient. According to the practice there are many cases of favor of suppliers, tailoring contract documents to fit a particular supplier in the public procurement system. As the practice demonstrates cases of protection of suppliers and other public procurement performance is frequent.

In pursuance to secure effective performance of public procurement it is important to improve existing public procurement mechanism, law acts that regulate public procurement and the most important to elevate the reasoning of public procurement participants and the entire society.